

SLEKT OG DATA

MEDLEMSBLAD FOR SLEKT OG DATA

| ÅRGANG | 36 | NR. 2 | 2025 |

TEMA:
Spor etter
slekten

Fortidens
fortellinger

Inspirerende
slektstips

Slekt og
Data 35 år

MEDLEMSBLAD

for Slekt og Data.
Utkommer med
3 nummer pr. år

ABONNEMENT

for bibliotek og liknende
institusjoner kan tegnes
for kr 625,- pr. år.

ANNONSER

Lina Bjelland Myrvoll

E-POST:

generalsekretar@slektogdata.no

TLF.: 22 42 24 00

SLEKT OG DATA

POST/BESØKSADRESSE:

Øvre Slottsgate 2B,
0157 Oslo

TLF.: 22 42 24 00

www.slektogdata.no

REDAKTØR

Lina Bjelland Myrvoll

E-POST:

generalsekretar@slektogdata.no

REDAKSJONSLEDER

Knut S. Sørhusbakken

E-POST:

redaksjonsleder@slektogdata.no

OPPLAG

7400

DESIGN OG LAYOUT

Morten Hernæs

Aksell

TRYKK

aksell

Trykket av Aksell AS,
en miljøsertifisert bedrift

**TRYKT
I NORGE**

NO - 1470

Trykksak
2041 0379

ISSN 0803-0510

INNHold

LEDER

- 3** Å følge sporene
– 35 år med Slekt og Data

TEMA

SPOR ETTER SLEKTEN

- 4** Broren som forsvant
– og kom tilbake
- 8** Gården med
170 års serieekteskap
- 10** Morfars ulykkestilfelle
på herrebadet
- 15** Et liv dømt for leiermål
- 20** Edwards turbulente
reise til Amerika
- 23** Et farskapsspor i
Lebensborn-arkivet
- 26** Farfar som
omkom på Titanic
- 29** Forsk før det er for seint

TEMA

SLEKTSHJELP

- 32** Slektshjelp over hele landet
- 36** Kom i gang med
slektsforskning
- 40** Så lett finner du
oldemor på nett
- 43** Ta vare på gamle
bilder og dokumenter

GRAVMINNER

- 44** Etterlyser gamle gravbilder

KOLANORDMENN

- 46** Vellykket kolanordmenn-seminar

FORSIDEN

Barn på seter i Setesdal i 1918.

FOTO: ANDERS BEER WILSE / NORSK FOLKEMUSEUM

4

10

26

32

40

Å følge sporene – 35 år med Slekt og Data

I år feirer Slekt og Data 35 år. Siden 1990 har vi arbeidet for å skape fysiske og digitale møteplasser og fagmiljøer for alle som er interessert i slektsforskning. Målet har alltid vært det samme: å finne, bevare og dele kunnskap slik at historien om vår fortid lever videre.

Mye har endret seg siden starten. Den gang var datamaskiner og digitale kilder fremdeles noe nytt og fremmed for mange. I dag er digital tilgang til arkiver og kilder en selvfølge, og internett har åpnet dører til stadig mer materiale som tidligere bare kunne studeres i en lesesal. Likevel er drivkraften den samme – nysgjerrigheten etter å forstå hvem vi er, og hvilke spor slekten vår har satt.

Slekt og Data utvikler seg stadig for å gjøre slektsforskning enklere. Vårt nyeste tilskudd er Kildeveiviseren, som ble lansert i fjor høst. Verktøyet viser hvilke kilder som finnes, hvor de er lokalisert og hva slags informasjon de inneholder – en hjelp for både nybegynnere og erfarne slektsforskere.

I dette nummeret markerer vi jubileet med å dele medlemmenes egne fortellinger – historier som spenner fra hverdagsliv til dramatikk, fra det rørende til det overraskende. De minner oss om at slektsforskning både handler om de store linjene og de små detaljene.

Ved siden av historiene finner du tips og råd til hvordan du selv kan komme i gang med slektsforskning eller komme videre. Her er alt fra nybegynnertips til hvordan du finner forfedrene dine på nett, og en oversikt over hvor du kan møte opp nær deg for å få slektshjelp i regi av Slekt og Data. Vi håper dette nummeret vil gi deg inspirasjon i din egen slektsforskning.

Gjennom 35 år har mange medlemmer, frivillige og tillitsvalgte bidratt til å dele kilder, kunnskap og erfaring. Dette engasjementet er grunnlaget for at Slekt og Data i dag er Norges største frivillige organisasjon for slektsforskere. Vi ser frem til å fortsette reisen sammen, og til å finne enda flere og nye spor etter slekten.

// Drivkraften er den samme –
nysgjerrigheten etter å forstå
hvem vi er, og hvilke spor
slekten vår har satt. //

Heidi Ringrød

LEDER I SLEKT OG DATA

Broren som forsvant –

Hva skjedde med Aksel, broren til min 2xtippoldemor, som ingen i familien min visste om? Sporene ledet over Atlanteren – til Canada, USA og tilbake til Fredrikstad.

■ JULIE AZORA OLSEN

Min morfar var født utenfor ekteskap, og vokste opp hos sin mormor. Dessverre har mye slekthistorie gått tapt, da ingen har skrevet ned det vi kanskje ikke tenker på å spørre om.

I desember begynte jeg på en rekke slektsbøker, og har forsket mer i dybden enn jeg har gjort tidligere. En dag dukket navnet Stein Torbjørn Myhre opp i resultatlisten over mine DNA-treff. Jeg tok kontakt og siden den gang har vi holdt kontakten, delt bilder, funn og spor.

Torbjørn er oldebarn av min 2xtippoldemor, Constanse Lovise Johansdatter. Hans mormor var søster til min morfars mormor, og det var akkurat denne slektsgrenen jeg begynte å forske på da jeg startet med slektsgranskning i 2011.

Men denne historien handler ikke om Constanse. Den handler om broren hennes – Aksel. En bror ingen i familien min hadde hørt om. En bror som forsvant. Bare Torbjørn og jeg kjenner hele historien. Vi fant bitene hver for oss, og er satt sammen i denne artikkelen.

ETT ORD: «U.S.A.»

Constanse Lovise Johansdatter ble født i Fredrikstad 29. oktober 1863, som datter av Johan Larsen fra Tune og Karen Helene Christensdatter fra Hobøl. Familien bodde ulike steder i Fredrikstad og Sarpsborg. Far Johan arbeidet som overbrannkonstabel i Fredrikstad og senere ved sagbruk, mens mor Karen Helene var aktiv i Fredrikstad Metodistkirke.

Constanse giftet seg, flyttet til Hobøl, og fikk elleve barn som alle vokste opp. I dag er hun den eneste på denne grenen som har etterkommere i live. Hun hadde en søster: Anna Josefine, gift Jensen, født i 1871, som fikk

Constanse, min 2xtippoldemor. EIER: PRIVAT

Folketellingen fra Fredrikstad 1885. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

Johan Larsen	1841	Tune	Sagarbider i Bøden Brøis
Karen Helene Johansen	1841	Hobøl	
Aksel Frithjof Johansen	1868	Fredrikstad	Arbider Forsjelig Slager
Anna Josefine Johansen	1871	Slager, Fredrikstad	

og kom tilbake

Dødsannonsen som ble første ledestrød til Aksels opphold i USA.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Passasjerlisten fra 1931 der «Alexander» ble rettet til Axel. FAKSIMILE: ELLIS ISLAND FOUNDATION

Canadisk kirkebok som viser Aksels ekteskap i 1895 – under nytt navn. FAKSIMILE: ANCESTRY

én sønn, som døde som tenåring. Anna bodde i Fredrikstad frem til sin død i 1953.

Constance hadde også en bror: Aksel Frithjof Johansen, født i Sarpsborg 3. januar 1868. Etter folketellingen i Fredrikstad i 1885 forsvinner Aksel fra de vanligste kildene. Kirkebøker? Tomme. Folketellinger? Ingen Aksel.

Torbjørn visste heller ikke hva som hadde skjedd. Men han husket én ting: «Amerikaneren». «Jeg finner ikke adressen til 'Amerikaneren', jeg må sende Norgeskalenderen til ham!» Et lite fragment fra barndommen. Ett ord: «Amerikaneren». Hvem var han? Ingen i min familie hadde noen gang hørt om noen i Amerika. Det hele virket mystisk.

Gjennom gamle aviser i Nasjonalbibliotekets nett-bibliotek fant jeg dødsannonsten til Aksels mor, Karen Helene, fra 1931. Og der – under navnet Aksel – sto det:

«U.S.A.» Kunne Aksel være «Amerikaneren»? Jeg åpnet Digitalarkivet og begynte å lete i passasjerlistene. Ingen Aksel Johansen. Men så – en Aksel Larsen i 1927. I rubrikken «nærmeste pårørende i hjemlandet» sto det: «mor: Karen Larsen, Fredrikstad.»

ET NYTT LIV I CANADA OG USA

Aksels liv i USA var som visket ut frem til 1920. Ingen spor i folketellinger, ingen kirkebøker. Helt til jeg fant det som endret alt: en vielse.

I Ottawa, Canada, i den mektige Cathédrale Notre-Dame, giftet Marie Louise Bellefeuille Poiriau seg den 19. november 1895 med en mann som i kirkeboken ble omtalt som: «Origine Norvégien et Capitaine de bateau – Frédéric Alexandre Larsen, né en 1868.» (på norsk: «Norsk Skipsfører, Frédéric Alexandre Larsen, født 1868».)

Oscar
sammen
med slekt
i Norge.
EIER: PRIVAT

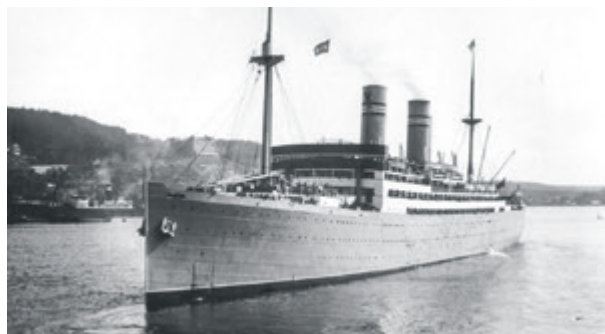
Mannens foreldre var John Larsen og Héléne Christianson. Det kunne ikke være noen tvil. Dette var Aksel Frithjof, med nytt navn, nytt språk og nytt liv. En amerikansk passasjerliste fra 1931 bekreftet det: Navnet Alexander var streket over og rettet til Axel. Det var kanskje ikke så rart at vi ikke hadde funnet ham.

Aksel hadde blå øyne, og var 169 cm høy. Han konverterte til katolisismen i Ottawa i 1893. Han tok et fransk navn og arbeidet som kaptein på dampbåter over De store sjøer – i grenselandet mellom USA og Canada. Vi har funnet avisnotiser som sier at han tjente både den kanadiske staten og private rederier. Det sies at han snakket syv språk.

Aksel (Alexander) og Marie Louise fikk seks barn, hvor fire døde som små. To vokste opp: Oskar Joseph og Antoine René. Marie Louise døde i 1906 og Aksel ble enkemann, alene med to sønner i et nytt land. I 1923 flyttet familien til Allentown i Pennsylvania, USA. Aksel tok seg arbeid som maler, og ble boende i Allentown i 14 år.

Aksel står på havna i New York og gjør seg klar for å reise til Norge – landet han forlot som ung mann. Han har vært i USA i det han selv skriver som «forever». Og han har én beslutning: Han skal hjem. Han har ikke sett familien siden 1931, året moren Karen Helene døde. Hans eldste søster Constanse døde for to år siden, i 1935, og han ser frem til å besøke sin søster Anna Jensen i Fredrikstad. Aksel steg ombord SS Stavangerfjord.

Han kom aldri tilbake til Amerika. Da krigen kom,

Skipet SS Stavangerfjord, som Aksel reiste med tilbake til Norge i 1937. EIER: STATSARKIVET I STAVANGER

ble kontakten brutt. Ingen brev. Sønnene i USA hørte ikke et ord fra ham, og i 1946 døde Aksel i Fredrikstad, 78 år gammel.

OSCAR REISER TILBAKE

4. juli 1947: På LaGuardia-flyplassen i New York står en mann i dress, med hatt i hånden. Ved hans side står hans kone Caroline (Carrie) og familiens nære venn, Mayme Robinson. Han skal snart sette seg på et fly som skal ta ham over Atlanteren, hjem til landet faren forlot og senere reiste tilbake til.

Oskar, nå omtrent 50 år gammel, er på vei til Norge. Det er gått elleve år siden sist han så sin far – Aksel Frithjof Johansen, eller «Alex Larsen» som han ble kjent

Avisen
The Morning Call
skrev om Oscars
norgestur i 1947.
FAKSIMILE: ANCESTRY

Oscar J. Larsen Returns Home From Norway

Oscar J. Larsen of 734 S. 8th St., Allentown, arrived Monday noon at the LaGuardia air field from a month's trip to Norway where he visited relatives and settled the estate of his father.

The return trip, made on a Sebena air liner, was made from Brussels in 18 hours. Mr. Larsen boarded the plane at 6 p. m. Sunday evening, had late dinner at Shannon, Ireland, at 10 p. m.; breakfast at Gander, Newfoundland, Monday at 7:30 a. m.; and lunch at LaGuardia field, four hours later. In New York he was greeted by his wife, brother and friends of the family.

Mr. Larsen flew from LaGuardia field on July 4th, for Norway. While in Oslo he witnessed the king's birthday parade and celebration. From there he motored to the northern section of the peninsula to view some of the concentration camps which were operated by the Germans during the last war. He also visited Fredrikstad where the famous castle, still standing, was built in early 1400.

Prior to boarding the plane at Brussels, Larsen made a short trip to Amsterdam. He also visited the battlefields at Waterloo.

Larsen's father had lived in Allentown for 15 years prior to 1937 when he went to Norway for a visit to the land of his birth. Illness and war conditions made it impossible for him to return and he died in Norway during the latter part of 1946.

Life is simple in Norway, the basic foods are fairly plentiful, prices on most necessities low, but there's nothing to compare with living conditions in Allentown, was the opinion expressed by the returnee from Europe.

SPOR ETTER SLEKTEN ■ TEMA ■

ELLER PRIVAT

Portrett
av Oscar
med egen
hilsen.

som i Amerika. I 1946, fikk Oscar og broren Rene meldingen om farens dødsfall.

Nå var det opp til Oscar å rydde opp etter farens liv. Papirer. Eiendeler. Og kanskje, noen svar.

Flyet fra Sabena Airlines tar av fra New York 4. juli; den amerikanske uavhengighetsdagen, et symbolsk avskjedsøyeblikk. I hovedstaden Oslo får han med seg kongens bursdagsfeiring, en parade han senere beskriver som storslått og verdig.

Derfra reiser han nordover. Han besøker steder hvor tyske konsentrasjonsleirer lå under krigen – vitnesbyrd om lidelse og styrke. Han fortsetter til Fredrikstad, farens hjemby, hvor den gamle festningen fortsatt står som et monument fra 1400-tallet. Han møter slektninger. Ser ansikter som minner om farens. Noen gamle. Noen unge. Alle knyttet sammen med DNA.

Oscar kjente kanskje på hvordan livet i Norge er enkelt, kanskje vakkert, men også krevende. Han sier til avisen *The Morning Call*: «Livet i Norge er enkelt. Mat er ganske lett å få tak i, prisene på nødvendige varer er

lave – men ingenting kan sammenlignes med leveforholdene i Allentown.»

13. august 1947: Et Sabena-fly lander igjen på LaGuardia. Det tok 18 timer fra Brussel. Ved ankomst står Caroline (Carrie). Ved siden av henne står Oscars bror René og gode venner.

«AMERIKANEREN»

I et gammelt fotoalbum jeg skulle skanne, dukket et bilde opp. Bilder av samme person lå i Torbjørns familiealbum, med en håndskrevet hilsen: «Greetings from Oskar». Et minne. En bekreftelse. Vi hadde funnet ham. «Amerikaneren». Han som ble borte.

Takket være DNA, arkivkilder, gamle aviser og utholdenhet ble mysteriet løst. Aksel ble ikke borte. Han bare begynte på nytt, i en ny verden.

Oskar Joseph Larsen (1898–1969) giftet seg i 1922 i Pennsylvania med Caroline Walberger Constanzer (1896–1978). Han arbeidet som elektriker i Allentown og døde etter en ulykke. Broren Antoine René Larsen (1906–74) giftet seg i 1965 med norskfødte Aagot Theresie Hansen (1901–83). Ingen av brødrene fikk noen kjente etterkommere.

KILDER

- Aviser i Nasjonalbibliotekets nettbibliotek og på Newspapers.com.
- ChatGPT og Google Translate: Oversettelser av franske, håndskrevne kilder.
- Gravminner på Findagrave.com.
- Digitalarkivet: passasjerlister, folketellinger og kirkebøker.
- MyHeritage og Ancestry: emigrantmateriale, passasjerlister, innvandringslister og andre kilder fra Canada og USA.

Gården med 170 års serieekteskap

I rundt 170 år ble gården Hellem i Åsen i Nord-Trøndelag fra slekta mi drevet videre gjennom nye ekteskap, der enker og enkemenn overtok – helt til en sønn endelig arvet gården i 1821. Hvordan foregikk dette?

■ ARVID SKOGSETH

Hellem (uttale «Hællemmen») ligger på sørsida av Hammervatnet ved vegen mellom Åsen og Frosta, se *Bygdebok for Åsenboka IV* side 86 og 93–98. Gården var tidligere i sameie mellom staten (kongen), Vang kirke i Åsen, Logtun kirke og Frosta prestebol (soknepresten). Hellem kom i sjøleie i 1746 da oppsitteren Anders Jonson (som omtales senere) kjøpte den.

FRA OLA TIL OLA

Ola Person (født 1616) fra Vestre Grenne i Åsen, sønn av Per Olson, var gift med Sissel Kolbanusdotter (død 1711). Ola var bruker på Hellem fra rundt 1650, og var bygdelensmann til omkring 1675. Han hadde alderen 48 år i manntallet 1664, og døde rundt 1680. De fikk

- 1 Ekstraskattemanntallet for Hellem i 1762, som viser at ekteparet Per og Mette var sjøleiere. FAKSIMILE: ARKIVVERKET
- 2 Trolovinga andre søndag etter påske 1771 i Åsen («Wang») for Per Olson og Inger Olsdotter. Det ble lyst for dem fjerde søndag etter påske, mens vigselen er ikke ført i kirkeboka. FAKSIMILE: ARKIVVERKET
- 3 Dåpen 19. søndag etter trefoldighet 1781 i Åsen («Loe») til Ola, sønnen til Per og Inger. Ola var det første barnet som overtok heimegården siden midten av 1600-tallet. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

No	Jaanhuus kann	Good moun shd. as opp. bonet allar Kalo ¹ gar	Mand og ² hæfna Anas kann og Ulal.	Bona salk Rlar d og Fanas kann	tiuefær Kalk og shas kann	8 Rlar og shas kann	Ligar salk R Rar og shas Kann.	Alaka for sig Jaanhuus for shas kann.
17	Heller -	talw-ayar	Lar, Kette	Kette Anna Guru	Heller	-	Blar -	Kali, Anas Inser

Li Shao-chang, Wang, Ensl. Jiao Chen
Klein and Jiao als d. Vater. Cdm: 39: 1-13:

30
Dom: 69 p. Triv: Erik Knudtz og Søren
Jødt & Jørgen N. Ole. Pot: Peder Hallem, Mat: Jørgen
Ole. Fod: Cecilie Hamsner, Cecilie Jørgen, Jørgen
Hamsner, Jørgen Hamsner, Ellef Nord - Triv: 76

Utsikt mot Åsen sentrum og Hammervatnet i åra 1912–14.

Gamle Åsen kirke, trolig på 1890-tallet, som brant ned i 1902. EIER: ÅSEN MUSEUM OG HISTORIELAG

fem barn sammen, deriblant Per, som overtok farens gård på Vestre Grenne.

Enka Sissel giftet seg på nytt med Ola Jonson (død 1719), som også var lensmann. De drev Hellem videre fra rundt 1680. De fikk to barn sammen.

Etter at Sissel døde, giftet enkemannen Ola seg for andre gang, nå med Mette Olsdotter (død 1740) fra Øvre Rygg i Frosta. De drev Hellem videre, og fikk to barn sammen.

GIFT FOR TREDJE GANG

Videre giftet enka Mette seg på nytt med enkemannen Anders Jonson (1679–1753) fra Nesjø i Åsen.

Han fikk bygselbrev på Hellem i 1721 og fikk skjøte på gården i 1746 for 330 riksdaler. Anders var også lensmann. Ekteparet fikk fem barn sammen mellom 1721 og 1731.

Anders var tidligere gift med Guru Olsdotter, og hadde også fem barn fra dette ekteskapet.

Hans andre kone, Mette, døde i 1740. Anders giftet seg etter dette for tredje gang, nå med Mette Jonsdotter (1720–64) fra Undlinan i Åsen. De fikk tre barn sammen mellom 1745 og 1749.

NYE EKTESKAP OG EIERSKIFTE

Etter at Anders døde, giftet enka Mette seg i 1753 med Per Olson (1720–87) fra Østre Grenne, sønnesønn til tidligere nevnte Per Vestre Grenne. Han ble eier av Hellem i 1759. De fikk ett barn sammen.

Da Mette døde, giftet Per seg i 1771 med Inger Olsdotter (1748–1821) fra Vatn i Åsen. De var tremenninger med felles oldemor, Sissel Kolbanusdotter. De fikk sju barn sammen mellom 1772 og 1787, deriblant en sønn som fikk navnet Ola.

Etter at Per døde, giftet Inger seg for andre gang i 1788, da med Arnt Person (1758–1854) fra Kolberg i Frol. De drev Hellem til hun døde i 1821.

Enkemannen Arnt flyttet da til Østre Skjesol i Åsen, der han i 1823 giftet seg med enka Ingeborg Anna Steffensdotter Hagerup (1777–1857) fra Nedre Hernes i Frosta.

SØNN ARVET GÅRDEN

Først da, etter cirka 170 år med gjentatte giftermål, der enkefolk gikk over i nye ekteskap, overtok et barn hjemgården.

Dette var tidligere nevnte Ola Person (1781–1857), og året var 1821. Han ble den første til å arve Hellem direkte etter foreldrene.

I *Slekt og Data* nr. 3/2023 ble slektshistorien «Norges lengste serieekteskap?» omtalt som 131 år. Historien om Hellem overgår dette med om lag 40 år.

KILDER

- Bygdebok for Åsen: Gårds- og slektshistorie. Bind I, II, III, IV og V 1991–2001.
- Digitalarkivet: Kirkebøker for Frosta med Åsen, manntallet 1664 for Åsen og skifteprotokoller for Stjørdal og Verdal sorenskriveri.
- Moksnes, L. *Frostaboka. Bind I og II: Gårds- og slektshistorie*. 1968 og 1970.

Morfars ulykkestilfelle

Morfar Anders Nikolai Andersen var et tabubelagt tema i min nære familie. Først gjennom mine tanter minner etter mors død og gamle aviser forsto jeg hvem sjømannen Anders var. Dette er historien om den tragiske slutten på hans liv.

■ KNUB BREDØ JENSEN

Morfar Anders Nikolai Andersen. EIER: PRIVAT

Lørdag 20. juni 1936 skrev *Haldens Arbeiderblad* på førstesiden: «Drukningssulykke ved herrebadet i går.» Inngressen lød: «Anders N. Andersen, Cathrineholm, gikk til bunns, antakelig under et krampeanfallet.»

Byens to andre aviser, *Smaalenenes Amtstidende* og *Halden*, hadde tilsvarende oppslag 20. og 22. juni. De gamle avisene avdekker detaljene rundt dødsfallet til min morfar, Anders Nikolai Andersen (1878–1936).

Fra min far, Fridtjof Ragnvald Jensen (1903–76), som deltok i søket etter Anders, vet jeg at arbeidet var vanskelig. De holdt på i flere timer før de fant ham på bunnen. Fra far fikk jeg inntrykk av at det var en drukningssulykke, men avisartikkelen viser at Anders ikke hadde vann i lungene. Derimot går det fram at han hadde hatt malaria og ofte ble rammet av krampeanfallet.

Far må ha blitt sterkt preget av mors reaksjon da hun mistet faren sin i 1936. Så preget at han, da jeg var en liten gutt rundt 1960, påla meg aldri å spørre min mor, Sigrid Marie Jensen (1910–92), om hennes far. Det var tungt å bære på kunnskap jeg ikke kunne dele med henne. Både far og mor har vært borte lenge, og jeg holdt løftet mitt: Jeg spurte henne aldri. Og mor, på sin side, fortalte meg aldri noe om faren sin.

ANDERS DRAR TIL SJØS

Anders ble konfirmert i 1892. Som 21-åring dro han til sjøs i 1899, med patentnummer 1444, om bord på seilskuta *Nymph* av Fredrikshald. Han mønstret trolig på som matros. Senere arbeidet han hovedsakelig som skipstømmermann, men behersket også seilmakerhåndverket.

Halden var på 1800-tallet en stor seilskuteby, men seilskipene ble gradvis utkonkurrert av dampskip. I 1876 hadde byen 133 seilskuter, men i 1912 var bare fem igjen. Ingen redere i Halden tok steget fra de billigere seilskutene til de kostbare dampskipene. Arbeidet som sjømann ble stadig mer usikkert, og Anders tok innimellom arbeid på land.

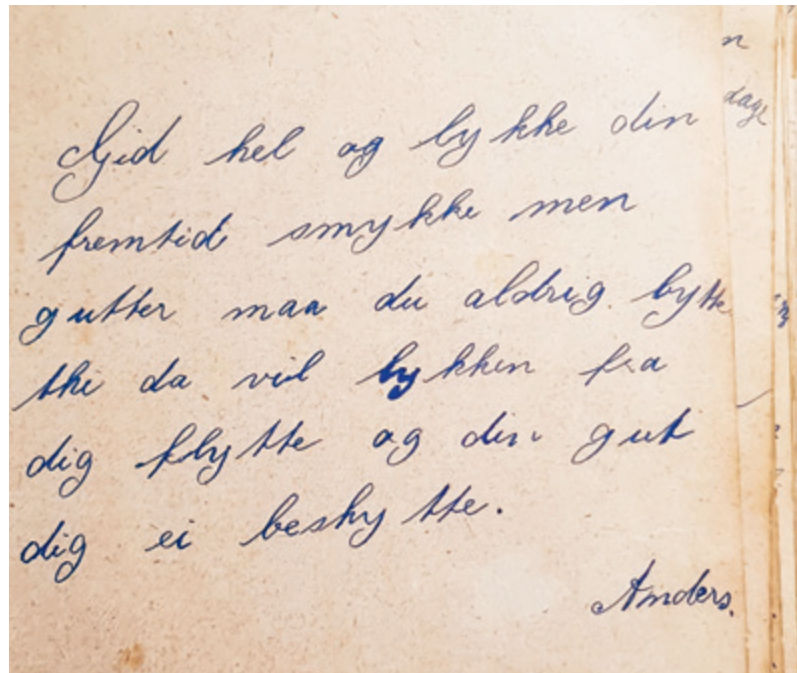
på herrebadet

Familien Andersen i 1917. F.v.: Sigrid Marie, Astrid Johanne, Ellen, Anders og Kristine. EIER: PRIVAT

Han var tømmerfløter da han i mai 1910 giftet seg med (Elen) Kristine Petersen (1881–1955). De hadde trolig kjent hverandre i flere år. I *Kristines poesibok*, med innførsler fra 1904 til 1908, finner vi en liten versestrofe fra Anders (uten dato, men allerede på side 3):

Gid hel og lykke din fremtid smykke
Men gutter maa du aldrig bytte
Thi da vil lykken dra dig flytte
Og din gut dig ei beskytte.

Morfar Anders skjuler seg trolig bak signaturen i mormors poesibok. EIER: PRIVAT

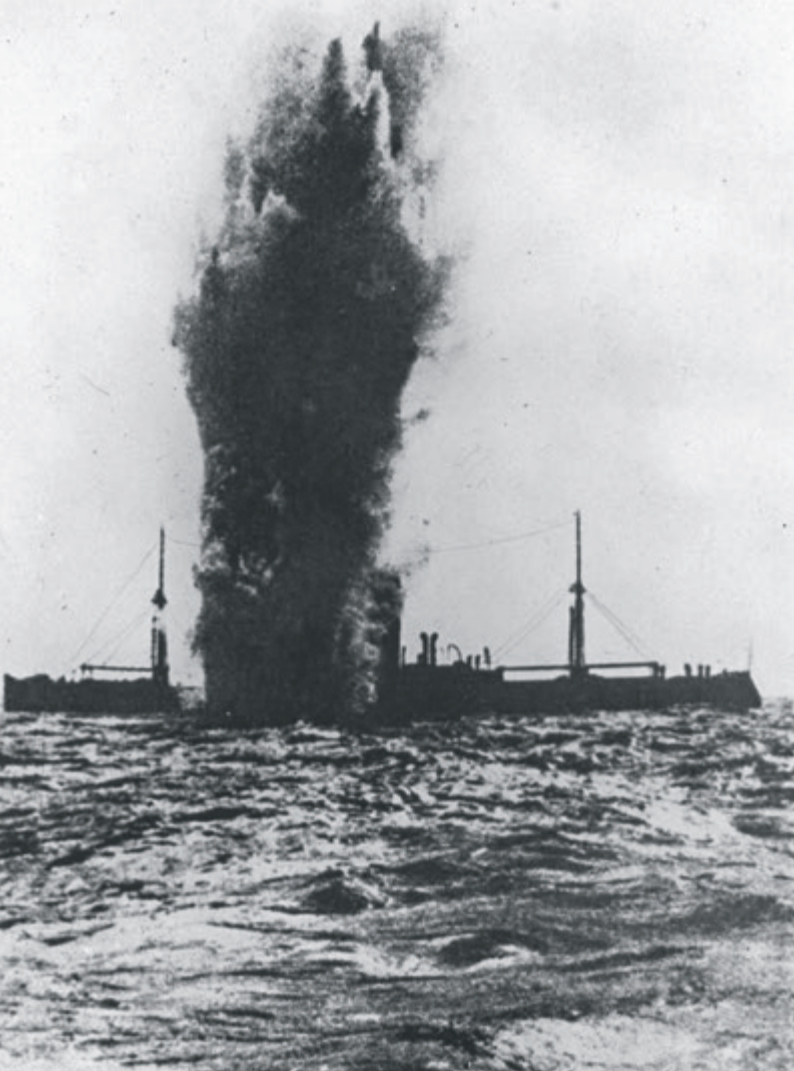
15/5	1	Sigrid Marie	Anders Nikola; Andersen	1888	1/3 af Sigrid
15/5	1	Astrid Johanne	Elen Kristine Petersen	1888	1/3 af Astrid
29/5	1	Ellen	Anders Nikola; Andersen	1888	1/3 af Ellen

Kirkeboken som viser Anders og Kristines vielse i 1910.

FAKSIMILE: ARKIVVERKET

Anders og Kristine fikk tre døtre på kort tid: min mor, Sigrid Marie (1910), og mine tanter, Astrid Johanne (1912) og Ellen (1913).

Sjømannsykket var usikkert, og det kunne være vanskelig å få hyre. Ved skatteligningen i Berg for 1915–16 står Anders oppført som løsarbeider med en inntekt på 800 kroner. To år senere, i 1917, er inntekten mer enn doblet – til 1400 kroner. Økningen kan skyldes gode hyrer under verdenskrigen, som hadde vært i gang siden 1914.

Anders var om bord på et skip som ble senket av tyskerne i 1917. Bildet viser et torpedert skip fra samme periode. EIER: NORSK MARITIMT MUSEUM

TORPEDERING OG FANGENSKAP

Under første verdenskrig gikk den norske handelsflåten på store tap, og mange sjøfolk fikk livene sine snudd opp ned. Anders var blant dem. Skipet han som tømmermann seilte med, barken Staut av Sandefjord, ble i 1917 først plyndret og deretter senket av tyskerne. Han overlevde senkningen, men havnet i sjøen før han ble plukket opp igjen.

Sammen med andre sjøfolk ble han ført om bord i det tyske kaperskipet Möwe. Her var de fanger under tysk kommando i flere uker. Først da kaperskipet Möwe ankom Kiel etter 44 dager (53 i en annen kilde) ble fangene satt i land og sendt hjem. Forholdene var harde – sjøfolk som kom hjem, fortalte at de hadde sultet «skrekkelig». Også Anders kom tilbake tynn og svekket, og bar preg av oppholdet lenge etterpå.

Der mor var taus om både faren og oppveksten, fortalte tante Astrid Johanne Jensen (1912–2004) mer. Hun var rundt 90 år da jeg intervjuet henne, og delte også litt om morfar: «Han fortalte aldri om torpederingen. Han var i grunnen lukket og sa lite.» Slik hadde mange sjømenn det, enten de overlevde den første eller den andre verdenskrigen.

Kristine sto last og brast med Anders. Men kanskje ble rollene byttet om etter krigens redsler: I stedet for at gutten skulle verne jenta, slik Anders skrev i poesiboka, ble han selv avhengig av Kristines omsorg og vern.

Anders deltok i byggingen av Brekke sluser. Bildet er fra 1920–30-årene. EIER: NASJONALBIBLIOTEKET

Halden i 1890-årene. På toppen ser vi Fredriksten festning.
FOTO: OLAF MARMANN MADSEN / ØSTFOLD FYLKES BILLEDARKIV

EN SJØMANN GÅR I LAND

Anders er til og fra sjøen i mange år. Han har 23 års fartstid og forlater sjømannslivet for godt i 1929, ifølge tante Astrid. Hun minnes: «Det er lite morsomt å ha en far til sjømann.» De ble lite kjent med ham. Han var på seilskuter og motorbåter. «Vi hadde veldig respekt (...). Vi kunne krangle. Kastet han avisa, var det nok til at barna ble stille.»

Lillesøster Helga Dorothea Wiig (1918–2004) begynner på skolen allerede som 6-åring, i 1924. I et intervju jeg hadde med tante Helga rundt 2000, fortalte hun: «Pappa fulgte meg på skolen. Han var ledig (...). Pappa hadde vært i England og hadde med gummistøvler hjem til meg. De var dessverre for små, så jeg fikk aldri gummistøvler.»

Hun husker også hvordan han lagde sterk mat, for eksempel tørr sennep i ertesuppe. Han var flink til å lage mat, som sild på glo. Han fyrte så veden ble til glo og la salt sild inni. «Det var så godt! Dessert til jul. Söt mat i hverdagen var søtsuppe.» Hun husker kjelken han kjøpte – under setet skrev han «ANA», for Anders Nikolai Andersen.

1920- og 30-årene er preget av vanskelige økonomiske tider med stor arbeidsløshet. Etter at Anders går i land, jobber han som tømmermann, trolig mye nødsarbeid på veier og anlegg. Både tante Astrid og tante Helga forteller om min mors oppvekst etter at hun var død. Etter nødtørftig skolegang, med annenhver dag på folkeskolen, begynner hun som spinnerske på Haldens Bomuldsspinneri & Væveri.

Haldens Arbeiderblad

Ulykken omtalt i Haldens
Arbeiderblad 20. juni 1936.

Drukningssulykke ved herrebadet igår.

**Anders N. Andersen, Cathrineholm
gikk til bunns, antagelig under et
krampeanfall.**

I de siste 14 dager har Kristian Olsen og Anders N. Andersen holdt på på med utbedringsarbeider ved herrebadet på Sauøa. Igår var de ferdig. Ved 4-tiden gikk Kristian Olsen bort til damebadet for å foreta en mindre reparasjon, mens Andersen skulde rydde opp litt etter dem på herrebadet. Uten at bademesteren visste om det, klødde han av sig og la på svøm. Et par ølensvidner så at han lå og svømte omkring 10 meter fra badet. Plutselig gikk han under og kom ikke opp igjen. Det ble øieblikkelig satt igang sokning, og bademesteren dukket flere ganger. Men først etter 4

timer blev Andersen funnet. Det var en meget vanskelig bunn å sokne på, full av stener og røtter. Han blev funnet omtrent der hvor man så han sank.

Det viste sig at han ikke hadde vann i sig. Og da han heller ikke kom opp igjen noen gang, må man gå ut fra at det ikke var en almindelig drukningssulykke. Andersen skal ha hatt malaria, og ofte vært utsatt for krampeanfall. Derfor hadde også hans arbeidskamerat frarådd ham å bade.

Andersen var 59 år gammel. Han bodde på Cathrineholm.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Anders, som ofte er uten arbeid, står ved fabrikkporten når mor får lønn, for å sikre seg en del av den. Han døyver nok noen av de forferdelige minnene fra krigen med alkohol, og kanskje var han alkoholiker eller periodedranker. Brennevinsforbudet, som ble innført i 1917, blir opphevet i 1927. Da er mor 17 år og i arbeid.

I 1928 forlover mor og far seg. Men på grunn av de vanskelige tidene er også far løsarbeider i mange år. Først i 1936 får han fast arbeid, og de gifter seg 28. november samme år. Men dødsulykken til Anders sommeren 1936 skal komme til å kaste skygger så lenge de lever.

EN BRÅ SLUTT

Anders er en dyktig håndverker. Han er dagarbeider for det meste, og er blant annet med på å bygge Brekke sluser, Nord-Europas høyeste sluseanlegg. Arbeidet starter i 1918, og anlegget står ferdig i 1924. Mormor, Kristine, skjøter på økonomien ved å ta vaskejobber.

Sommeren 1936 arbeider Anders med vedlikehold av det gamle herrebadet i Halden. Herrebadet lå i en vik på sørsiden av Sauøya, som ligger i indre havn. Hans plutselige død i 1936 er ikke en drukningsulykke, slik jeg først hadde fått inntrykk av, og som det også står i kirkeboka. «Ulykkestilfelle», kan vi lese i dødsannonsen i *Haldens Arbeiderblad*.

Journalisten i avisen skriver at Andersen skal ha hatt malaria og ofte ha vært utsatt for krampeanfall. Derfor hadde hans arbeidskamerat frarådet ham å bade.

AVISENES BERETNINGER

Byens tre aviser skriver om ulykken på ulike vis, og samlet gir de et langt mer detaljert bilde av morfaren og hendelsen enn det far, tante Astrid og tante Helga noen gang fortalte. Jeg forsto jo på far at ulykken hadde gjort dypt inntrykk på ham.

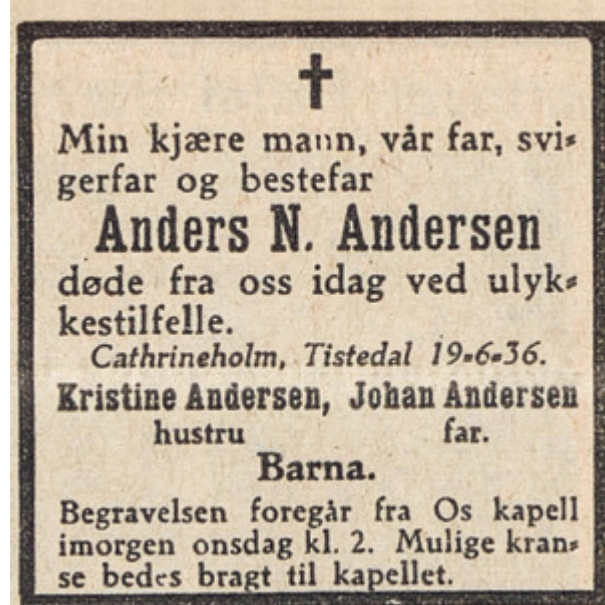
Halden skrev:

«Fredag aften blev byen opskaket ved meddelelsen av en uhyggelig drukningsulykke ute ved herrebadet på Sauøen. Anders arbeidet sammen med tre andre. To av dem gikk hjem ved firetiden, og den fjerde, Kristian Olsen, gikk til damebadet for å reparere noe der (...). Snekker Anders Andersen (...) gikk inn i et rom, hvor han hadde sin matpakke liggende. Her har han kledd av sig og gått i vannet for å ta sig et bad. Ingen la merke til dette.»

Smaalenenes Amtstidende undersøkte saken grundigere:

«(...) Bademesteren opplyser at han trodde Andersen opholdt sig der (i verktoyboden). Det viser sig at Andersen har kledd av sig og hoppet i sjøen for å bade. Et par herrer hadde sett ham, og plutselig gjør de anskrik. 'Snekkeren blev borte', ropte en av dem. Bademesteren trodde han var i boden og sa dette, men de to hadde sett ham svømme litt og nå plutselig synke.»

Bademesteren satte straks i gang med å søke, men det tok

Anders' dødsannonse i *Haldens Arbeiderblad* 23. juni 1936.

tre og en halv time før de fant liket. Først ved åttetiden lyktes det å få ham opp ved hjelp av en dregg med fine kroker. Han var helt naken. Etter å ha ligget i vannet i fire timer var det nytteløst å forsøke gjenoppliving. Liket ble brakt til det kommunale sykehuset.

Arbeidskameraten Kristian Olsen var den som til slutt lyktes i å finne ham. *Smaalenenes Amtstidende* skrev også at Anders hadde vært syk:

«Han hadde malariafeberen og fikk anfall. Det er antagelig et slikt anfall som har rammet ham under badningen. Da man fant ham, kom der blod ut av munnen, og dette tyder på at han har bidt sig i tungen da anfallet kom.»

Bademesteren uttalte dessuten at bunnforholdene på stedet var vanskelige, med 10–12 meters dyp.

Til slutt skrev avisen: «Snekker Anders Andersen får de beste skudsmål av dem som er i berøring med ham. Han skildres som en grei arbeidskamerat og en snild far som familien vil savne meget.»

Anders var en god svømmer, men tydeligvis plaget av kramper fra tid til annen. På nest siste side i poesiboken til mormor skrev signaturen «A.A.» – trolig hennes søster Anna Ankerud (1883–1978) – disse ordene, fritt etter lyrikeren Ambrosius Stub (1705–58):

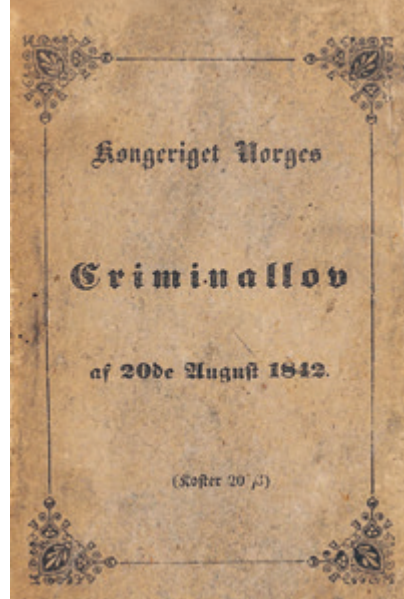
«Hvad vides i verden
det brennende hav
af tusinde bølger
i skummende kav
vi ved kun to havne bekjendte er
Den ene vår vugge
Den andre vor grav.»

Den varme sommerdagen 20. juni 1936 fristet morfar til å ta et avkjølende bad i Iddefjorden. Der mistet han livet, rammet av kramper etter malariaen han hadde pådratt seg under sine reiser på verdenshavene. ■ ■

KILDER

- Bjørndal, I. *Fra vannkraft til datakraft*. 1998.
- Digitalarkivet.no.
- Melien, T.J. *Norges handelsflåte under første verdenskrig*. SNL. 2022.
- Nasjonalbiblioteket: Diverse avissøk.
- Petersen, K. *Poesibok 1904–1908*. Privat eie.
- Private notater fra intervju med Astrid Johanne Jensen og Helga Dorothea Wiig i 2000.
- Wikipedia. *Brekke sluser*. 2025.

Et liv dømt for leiermål

Tittelblad fra Kriminalloven av 1842. EIER: NASJONALBIBLIOTEKET

På 1800-tallet var barn utenfor ekteskap ikke bare en skam – det var en forbrytelse. Min tippoldemor Anne Borgersdatter fikk fem barn med fire ulike menn. Hun ble dømt og sendt til tukthuset to ganger, men levde likevel et langt liv i styrke og mot.

■ ALF HAMAR

«Leiermål» – seksuelt samliv utenfor ekteskapet – hadde vært kriminalisert siden 1617. Før den tid hadde kvinner faktisk hatt rett til å kreve at mannen giftet seg med henne dersom de hadde hatt samleie, men denne retten forsvant i 1734. Menn og kvinner ble straffet med bøter og måtte skrive offentlig i kirken.

Kriminaliseringen ble gradvis opphevet. Fra 1812 var det kun straffbart ved tredje barn utenfor ekteskap. En lov fra 1763 påla fedre å dekke halvparten av kostnaden for oppfostringen frem til barnet fylte ti år.

Kriminalloven av 1842, kapittel 18, paragraf 25, slo fast:

«Mandsperson, som befindes at have besvangret trende forskjellige qvindespersoner, uden at han med nogen af dem lovligen er kommen i ægteskab, straffes med Fængsel. Samme Straf er qvindeperson undergiven, som iligemaade af trende forskjellige mandspersoner har ladet sig besvangre.»

«Strafarbeide i femte Grad eller Fængsel anvendes, hvis den, der saaledes har forgaet sig, paany besvangrer Nogen, eller lader sig besvangre, uden lovligen at komme i Ægteskab med den, med hvem Gjerningen er forøvet, eller med nogen af dem, med hvilke saadan forseelse forhen er begaaet.»

MISTET MOREN TIDLIG

Anne Borgersdatter var min tippoldemor. Hun ble født i Lunner på Hadeland 8. juli 1835 som første barn av husmann Borger Olsen og Barbro Engelbretsdatter. Foreldrene giftet seg noen måneder senere samme år. Frem til 1844 fikk de ytterligere fire barn.

Moren døde i 1845, da Anne var ti år gammel. Faren giftet seg året etter med Malene Hansdatter, og sammen fikk de sju barn. Anne ble konfirmert i 1853 med karakteren «maadelig». Familien bodde da på en plass under Bilden i nåværende Gran kommune.

Tippoldemor levde sitt liv på Hadeland, født i Lunner og bodde ulike steder i Gran. Bildet er fra utpå 1900-tallet. FOTO: MITTET & CO. AS / NASJONALBIBLIOTEKET

Thomasen	12	Lars Erikken	Gjærmund	gift	48	-
		Enger Jakobson	Louise	se	-	53
		Anne Borgersd.	Anders	uigift	-	28
		Brede Olav	Olav	se	7	-
		Anne Christensen	Waller	se	-	4

Ifølge folketellingen i 1865 bodde tippoldemor sammen med barna Brede og Anne. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

FØRSTE BARN

I 1857 fylte Anne Borgersdatter 22 år. Hun møtte jevngamle Christen Hansen Bildeneiet, og forholdet resulterte i at hun ble gravid for første gang. 12. april 1857 fødte hun sønnen Hans. Noen lengre forbindelse eller ekteskap ble det ikke.

Året etter fikk Christen et nytt uekte barn, denne gang med Goro Mikkelsdatter Dølestuen. Heller ikke mellom disse to ble det ekteskap. I 1860 møtte han Berthe Gudbrandsdatter, seks år yngre, som også ble gravid. Det kunne ført til straffansvar for Christen, som da ville blitt far til tre barn utenfor ekteskap. Men han og Berthe giftet seg bare 13 dager før barnet ble født, og Christen unngikk dermed straff. Sammen fikk de tre barn.

Senere emigrerte Christen Hansen med familien til USA, muligens også for å slippe unna bidragsplikten for barna han hadde fått med Anne Borgersdatter og Goro Mikkelsdatter Dølestuen.

ANDRE BARN

I 1860 fylte Anne 25 år. Hun hadde da vært enslig mor til Hans i tre år. Å være enslig mor på 1800-tallet innebar både sosialt stigma, hardt kroppsarbeid fra tilfeldige jobber i bygda og som regel et liv i fattigdom. Som enslig mor var også muligheten til å finne en forsørgende livsledsager betydelig svekket.

Samme år møtte hun blikkenslager Fredrik Andreas Ingvaldsen Strøm, sju år eldre og allerede gift. Forholdet

var sannsynligvis kortvarig, kanskje bare et enkelt møte – men resulterte i at Anne ble gravid på nytt. Den 31. mars 1860 fødte hun sønnen Brede. Et ekteskap var umulig, siden Fredrik Andreas allerede hadde vært gift i tre år med Anne Olsdatter, i et barnløst ekteskap. Han døde dessuten fem år senere.

Fra 1860 hadde Anne to barn å forsørge som enslig mor. De sosiale og økonomiske problemene må ha vært store. Vi får håpe hun hadde snille slektninger og venner som hjalp henne.

TREDJE BARN OG FENGSEL

I 1863 fylte Anne 28 år. Hun møtte Christopher Nielsen, fem år eldre, husmann på Langbråten i Gran. Han var gift med ti år yngre Anne Andersdatter, og sammen hadde de sønnen Nils på to år (født 1861). Likevel innledet Christopher et forhold til Anne, min tippoldemor. Om dette var kjent for hans kone vites ikke.

Kirkebøkene viser imidlertid at Christopher og Anne Andersdatter først fikk sitt andre barn ni år etter det første, selv om de er registrert boende sammen i alle folketellinger fra 1865 og fremover.

Forholdet mellom Anne Borgersdatter og Christopher Nielsen resulterte i en ny graviditet. Den 3. oktober 1863 fødte Anne en datter som fikk navnet Anne.

Situasjonen for Anne var nå kritisk. Hun hadde fått tre barn med tre forskjellige menn – et straffbart forhold etter loven. Allerede 17. desember samme år måtte hun møte til rettsforhør på lensmannsgården Skirstad i Gran.

Kirkebok fra 1863 viser at tippoldemors tredje barn, Anne, også ble født utenfor ekteskap («uekte»), noe moren senere ble straffet for. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

90					Kristi Pedersen
313	23. Okt. 1860	Anders	...	...	Gunn Eirik Tostensen Hagvildeus
30					Nittha Gudbrandsen
314	3 Okt. 1860	Anne	...	...	uigift Christopher Nielsen Tingselstad
					fr. Anne Borgersd. Almandsbakk
315	14 Okt. 1860	Gudbrandsen	...	...	ogte Gunn Eirik Gudbrandsen Enorud
104					Nittha Pedersen

Anne ble sendt til Kristiania tukthus to ganger. Bildet er fra 1910. FOTO: OLAF MARTIN PEDER VÆRING / OSLO MUSEUM

Dommen falt 18. januar 1864: Hun ble dømt til fengsel på vann og brød i åtte dager, samt til å dekke saksomkostninger. Amtet endret dette til «sedvanlig fengsel» i 32 dager, under forutsetning av at hun ga sitt yngste barn die. Antakelig måtte hun sone lenger fordi hun ikke hadde penger til å betale saksomkostningene.

Straffen ble sonet i et lokalt fengsel fra 29. februar til 1. april 1864. Siden hun ammet, antas det at den yngste datteren var med henne i fengslet.

Hvor var de to eldste barna, Hans og Brede på 7 og 4 år, under soningen? Hans ble sannsynligvis allerede da satt bort på legd på gården Helmeid i Gran. Brede antas å ha vært midlertidig hos slektninger.

FJERDE BARN OG KRISTIANIA TUKTHUS

Forholdet mellom Anne Borgersdatter og Christopher Nielsen fortsatte også etter at hun hadde sonet fengselsstraffen. De ser ikke ut til å ha bodd sammen. Ved folketellingen i 1865 bodde Anne på Plomåsen i Tingelstad sogn i Gran som inderst (leietaker) sammen med barna Brede og Anne. Christopher bodde sammen

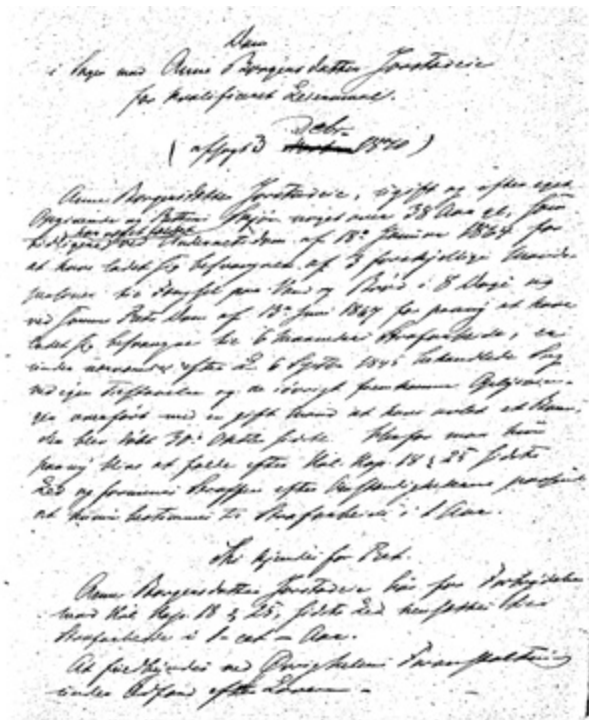
med sin kone og sønn hos sin far, enkemann Niels Christophersen.

Så ble Anne gravid igjen, og 2. mars 1867 fødte hun datteren Birthe. Etter alt hun hadde opplevd med sitt tredje barn, må hun ha vært smertelig klar over konsekvensene av å føde enda ett. Vi kan bare ane hvordan dette må ha vært for henne.

Loven slo til nok en gang. 4. juni 1867 måtte hun møte til rettsforhør på lensmannsgården Skirstad. 13. juni ble hun dømt til seks måneders straffarbeid, i tillegg til å måtte dekke saksomkostninger og transport til straffestedet. Hun ba om utsettelse av soningen fordi hun hadde et tre måneder gammelt diebarn. 1. juli ble saken oversendt til Christians amt. De avsto uten nærmere begrunnelse og fastholdt at straffen skulle gjennomføres uten utsettelse.

Situasjonen for Anne var nå enda vanskeligere. Foruten den tre måneder gamle Birthe hadde hun også Brede på sju år boende hos seg. Birthe måtte sannsynligvis allerede da settes varig bort til pleieforeldre. Hvor Brede oppholdt seg under straffetiden er uklart, men antakelig hos slektninger eller andre bekjente.

Kopi av dommen fra 1870, hentet fra Statsarkivet i Hamar.

Så måtte hun legge ut på den tunge sju mil lange veien til Kristiania. 25. juli 1867 ble hun innskrevet i Kristiania tukthus. Der satt hun til hun ble utskrevet 27. september samme år.

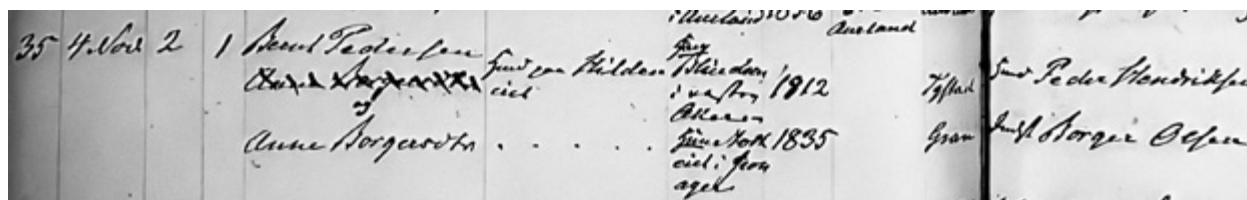
FEMTE BARN OG STRAFFARBEID

I 1870 var Anne Borgersdatter blitt 35 år. Hun hadde sønnen Brede boende hos seg. Naboen var den 63 år gamle husmannen Lars Eriksen, hele 28 år eldre enn Anne. Han var gift med Inger Jacobsdatter på 70 år. Det er uklart om Anne bodde i samme hus som Lars og Inger, eller om de bare var naboer.

Så skjedde det for femte gang: Anne ble gravid, og faren ble oppgitt å være Lars. 25. juni 1870 fødte hun datteren Trine.

Som tidligere grep loven inn. 14. november 1870 ble hun innkalt til forhør på tingstedet Tuf på Hadeland.

Kirkeboken viser at Anne giftet seg
4. november 1877. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

Dommen falt 3. desember, og straffen var nå enda strengere: 12 måneders straffarbeid. 23. januar 1871 måtte hun igjen begi seg til Kristiania tukthus, der hun ble innskrevet samme dag. Hun sonet frem til hun ble utskrevet ett år senere.

ET VENDEPUNKT

Etter soningen i 1871/72 flyttet hun tilbake til plassen Plomåsen i Gran. Ved folketellingen i 1875 bodde hun der sammen med sønnen Brede og datteren Trine på 15 og 5 år.

4. november 1877 ble hun endelig lovmessig gift. Hun giftet seg med enkemann Bernt Pedersen, husmann på bruket Hamar ved Sølvsberget i Gran. Han hadde ingen barn, og var enkemann etter Marie Pedersdatter, som døde to år tidligere. Bernt døde sju år senere.

Ved folketellingen i 1891 bodde Anne fortsatt på husmannsplassen Hamar. Nå var det sønnen Brede som var husfar; han var gift og hadde tre barn boende på plassen. I 1900 bodde Anne fremdeles der, hos Brede, hans kone Marie og deres åtte barn. Da ble hun oppført som «sykelig».

Ved folketellingen i 1910 var hun 75 år gammel, fortsatt bosatt på Hamar, og mottok underhold fra fattigvesenet. 11. januar 1916 flyttet hun inn på Grinaker pleiehjem i Brandbu (nåværende Gran kommune). Der bodde hun til hun døde 1. august 1919, 84 år gammel. Et langt og strevsomt liv var slutt.

Annes eldste barn, Hans, med sin første kone og familie. EIER: ARNE RYGH

HVORDAN GIKK DET MED BARN?

Hans (født 1857)

Hans ble satt bort under morens første fengselsopphold og bodde som legdslem hos Peder Iversen på Helmeid, ifølge folketellingen i 1865. Senere tok han navnet Hilden etter gården der han var i tjeneste. I 1876 flyttet han til Kristiania, og fem år senere giftet han seg med Sophie Halvorsen. Sammen fikk de tre barn. Han arbeidet først som maskinarbeider, senere som sporskifter, slik det fremgår av folketellingene i 1891, 1900 og 1910. Etter at Sophie døde i 1914, giftet han seg på nytt. Hans døde i 1929, 72 år gammel.

Brede (født 1860)

Brede vokste opp hos moren, bortsett fra under hennes fengselsopphold, og overtok etter hvert husmannsplassen Hamar. Han giftet seg 23 år gammel med Marie Larsdatter, og de fikk åtte barn, hvorav sju vokste opp, noe kirkebøkene viser. Han fikk en stor etterslekt, også i Amerika, ettersom eldstesønn Lars emigrerte til USA i 1916 og ble farmer i Montana.

Anne (født 1863)

Anne ble trolig satt bort som legdsbarn på gården Hvattum i Gran. Det kommer frem av folketellingen i 1875 og av konfirmasjonen i 1878. Hva som senere skjedde med henne, er ukjent.

Birthe (født 1867)

Birthe ble pleiebarn på Hjørnebråten i Gran, ifølge folketellingen i 1875. Senere var hun budeie på gården

Tuf, slik det fremgår av folketellingene i 1891 og 1900. Hun fikk sønnen Ansgar i 1894 med Edvard Kristiansen, men de giftet seg aldri. Siste gang hun kan spores er i folketellingen i 1920, da hun var budeie på Grinaker i Brandbu.

Trine (født 1870)

Trine bodde hos moren frem til hun 24 år gammel giftet seg med Kristian Olsen fra Myrås i Lunner. Mellom 1895 og 1910 fikk de åtte barn. Kristian døde i 1923, mens Trine levde til hun omkom i en trafikkulykke i Lunner i 1946, 76 år gammel.

ETTERTANKER

I sin samtid ble Anne Borgersdatter dømt som løsaktig og umoralsk – både av lovverket og av folk. Men det er verdt å merke seg at samtlige av fedrene til hennes barn var gifte menn.

Jeg tror fattigdom og utenforskap er den viktigste forklaringen på hvordan livet hennes ble. Likevel levde hun til hun ble 84 år, i en tid hvor gjennomsnittlig levealder for kvinner var under 60 (spedbarnsdødelighet tatt i betraktning). Hun må ha vært en svært sterk kvinne. Som tippoldebarn er jeg stolt av henne. ■ ■

KILDER

- Digitalarkivet: folketellinger og kirkebøker.
- Hadeland folkemuseum: protokoll Grinaker pleiehjem.
- Nasjonalbiblioteket: aviser.
- Statsarkivet i Hamar: rettsdokumenter.

Edwards turbulente reise til Amerika

I 1880 forlot 20 år gamle Edvard Hargaut hjemgården på Nesset i Romsdal for å søke lykken i Amerika. Turen over Atlanteren ble alt annet enn enkel, med matmangel, elendige toaletter og en skipslege uten råd.

■ FINN DRABLØS

Edvard var misfornøyd med reisen til Amerika. Bildet viser emigranter om bord på skip i 1902.

EIER: LIBRARY OF CONGRESS

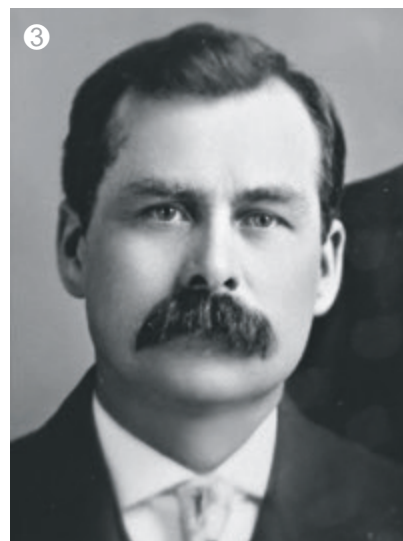
1

FASIMILE NASJONALBIBLIOTEKET

Den Americanske Post-Dampskibslinie.

At Herr Bestyrer Jordfald, boende paa Nordlandet, er antaget som denne Linies Agent for Christiansund med tilgrænsende Distrikter, bekendtgjøres herved.

Throndhjem 1ste Februar 1880. **Chr. Franck,**
Hovedagent for det Nordenfjeldske Norge

① Annonse for «America Line» i *Romsdalsposten*, februar 1880. Edwards onkel var da agent for selskapet.

② SS Tasso, skipet Edvard reiste med fra Kristiansund til Hull. EIER: TRONDHJEMS SJØFARTSMUSEUM

③ Edvard, en av oldemors brødre. EIER: PRIVAT

Oldemor Beret og hennes to søsken, Edvard og Søren, ble født på gården Hargaut på Nesset i Romsdal. De ble foreldreløse i 1872 da faren, Anders, døde – fem år etter at moren, Kjerstine Jordfall, gikk bort i 1867. Barna var da 17, 12 og 7 år gamle, og de to yngste var ennå ikke konfirmert. Etter foreldrenes død fikk de bo hos ulike slektninger i nærheten.

Edvard kunne egentlig ha overtatt Hargaut på odel, men i 1875 ble gården solgt, etter at både han og Søren hadde sagt fra seg odelsretten mot en godtgjørelse på 100 spesidaler hver.

De hadde sett hvor hardt foreldrene måtte slite for å brødfø familien, og drømte nok, som mange andre på den tiden, om å reise til Amerika. I 1880 gjorde Edvard alvor av drømmen og reiste – 20 år gammel. En onkel hadde nettopp blitt kommisjonær for reiser med «America Line», og det var antagelig han som hjalp til med å ordne billetten.

MISFORNØYD LESERBREV

For de fleste som reiste til Amerika på den tiden har vi få detaljer, ettersom registreringen både ved avreise og ankomst ofte var mangelfull. Men på den reisen Edvard var med på, ble passasjerene så misfornøyde at 56 av dem

skrev et langt leserbrev til norske aviser, underskrevet med fullt navn. Dermed vet vi at Edvard var blant dem – og vi kan la ham selv fortelle om reisen.

Her er noen utdrag fra leserbrevet i *Dagsposten* 9. juli 1880 (deler av leserbrevet blir vist på side 22):

«Vi undertegnede norske emigranter, med 'Amerikan line', føler os herved opfordrede til at give vore venner og slektninge i Norge en liden underretning om reisen til Amerika. Det er sagt at emigranterne ombord på nordsjødampskibene bliver totalt mishandlede, og det fandt vi, at det var den reneste sandhed.»

TRØBLETE START

Første del av reisen gikk med SS Tasso fra Kristiansund. Skipet startet fra Trondheim 13. mai 1880 og seilte via Kristiansund og Ålesund til Hull.

Allerede fra start var det problemer. Maten om bord var svært knapp. Heldigvis klarte de fleste seg foreløpig på medbrakt niste – og lite mat hadde den fordel at man ikke trengte å gå så ofte på do. Det var nemlig ikke noe skikkelig «lokum» eller toalett om bord. Som de skrev: «...det var et hull, og et svin vilde måtte havde betænkt på at gå derind!»

Det skulle også være lege om bord, «men enten var han medstuvet i lasten, eller også var han atterglømt».

Vi undertegnede norske emigranter, med „amerikan line“ føler os herved opfordrede til at give vore venner og slægtninge i Norge en liden underretning om reisen til Amerika.

Det er sagt at emigranterne ombord på nordhjødampskibene bliver totalt mishandlede og de fandt vi, at det var den reneste sandhed. Kosten ombord var svært knapp og

Deler av leserbrevet i *Dagsposten*
9. juli 1880. FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Edwards navn sto
blant underskriverne
av leserbrevet.

Edvard Hargaut.

PROBLEME FORTSATTE I ENGLAND

Andre pinsedag, 17. mai, nådde de Hull – men problemene var ikke over. Først ble de jaget som en saueflokk og «ind i et hul som formodentlig skulde være hottel». Der fikk de endelig litt mat: «Kjødsuppe og potetes omtrent passende til at mette en høne med.»

På dette «herlige måltid» måtte de så klare seg gjennom fire timers venting, seks timers jernbanekjøring og til slutt en lang marsj i mulm og mørke gjennom Liverpools gater, før de ble «puttede ind i sånt svinelhus hvor vi bleve beværtede med noget, som de kaldte kaffe og brød».

KAOS FØR AVREISE OVER ATLANTEREN

I Liverpool skulle de gå om bord i SS Lord Gough, som skulle ta dem til Philadelphia. Men problemene var på ingen måte over. Det var fortsatt dårlig med mat, og den lokale agenten dukket ikke opp som avtalt. Da de endelig kom til kaien, var «mye av bagasjen sonderrevet, noget bortstjålet og resten slængt bort over gaden. En del vare nu så heldige i forbifarten at få fat i det højt nødvendige af sit tøj.»

Passasjerer og bagasje ble deretter, som de selv beskrev det, «jumpede om hverandre bortpå to små dampskib». Disse små dampskipene fraktet dem fra kaien i Liverpool og ut til den store atlantehavsdamperen SS Lord Gough, som lå for anker et stykke ute i havnen.

Først langt på dag fikk de litt mat, men «så yderst knapt at det ikke kunde være knappere og enda kaldes måltid». Slik gikk de første par dagene om bord. «Den tredie Dag blev det lit bedre, hvilket væsentlig må tilskrives, at en del i de andre rum vare så gode at lade os få affaldet efter engælændernes og irlændernes måltider.»

Dagsposten.

Nyheds- og Anvertisementsblad for det Nordenfjeldske.

Freitag den 9de Juli 1880.

Slutted på Atlanterhavet 30te Mai.
At ovenstående er overensstemmende med sandheden bevidnes af undertegnede.

Ole D. Bjørgum. Oleseus P. Berg.
Petter Tølløffen. H. Johansen. Halbo D.
Holte. Ole A. Brevig. Anders R. Rørund.
Ole R. Rørund. Ingebrigt A. Stuen. John
P. Lange. Edvard Hargaut. A. Jensen Mo.
J. P. Mars. Ole D. Hjelseth. Iver R. Grims-
gård. Ingebrigt Moen. Ole Larsen fra Hori.
J. Svendsen. Chr. Johnsen. Ole J. Hagen.

Heller ikke her var skipslegen til stor hjelp «da han kun hadde et svar til alle som spurgte om råd, og det var nemlig: 'Du har gikt og jeg kan ikke give råd om andet en mavesyge'».

OPPTUR I AMERIKA

Brevet ble «sluttet på Atlanterhavet 30the Mai» med setningen: «At ovenstående er overensstemmende med sandheden bevidnes af undertegnede.» Etterfulgt av 56 underskrifter, inkludert Edvard Hargaut. Det var også en tilføyelse: «Den 31the Mai ved middagstid landede vi i Filladelfia (Philadelphia) og kl. 2 gik vi på land.»

Fortsatt var det dårlig med mat, og noen måtte bruke sine siste penger på et måltid. Men endelig: «Reisen opigjennem landet var vi svært tilfreds med. De var såpas bra at man ikke kunde vente sig det bedre efter den behandling vi fik på foreisen.»

Reisebrevet ble avsluttet med et ønske om at det måtte bli trykket i *Verdens Gang*, *Stjordalens Tidende*, *Norge* og «andre blade som har en smule næste kjærlighed».

ET NYTT LIV I MINNESOTA

Etter ankomsten til Amerika 31. mai 1880 reiste Edvard direkte til Lake Crystal i Minnesota. Han slo seg etter hvert ned i Minneapolis, der han arbeidet som mølleingeniør hos Pillsbury Mills – en av de største møllene i landet. I 1884 giftet han seg med Barbra Fredrike Pedersen i St. Paul, og paret fikk mange barn.

Da Edvard ble pensjonist, spanderte Pillsbury en tur på ham til Norge. Slik kunne han i 1925 møte søsteren Beret igjen – 45 år etter at han forlot hjemlandet. ■

Et farsskapsspør i Lebensborn-arkivet

En farsskapssak fra krigsårene lå gjemt i en mappe på Statsarkivet. Oversettelsen av dokumentene ga et sjeldent innblikk i hvordan Lebensborn-systemet fungerte.

■ INGRID NAKLING-SCHNELL

For rundt 15 år siden deltok Svein Erik Jepsen fra Kristiansand på et foredrag om Lebensborn-arkivet ved Statsarkivet i Kristiansand. Bakgrunnen var en TV-dokumentar om krigsbarn og tyske fedre.

Som barn fikk han tidlig vite at faren var tysk – ikke fra moren, men fra noen av hennes venninner. Moren ønsket aldri å snakke om dette. I stedet diktet hun opp en historie om en norsk far som skulle ha falt i krigen i 1943. Svein Erik vokste opp hos sin mor og bestemor, og beskriver en trygg barndom uten mobbing. Men farens identitet forble et uløst mysterium.

ET UVENTET FUNN

Etter foredraget på Statsarkivet spurte Svein Erik om det fantes dokumenter om hans mor. Til sin store overraskelse fikk han utlevert en hel mappe – nærmere hundre sider, de fleste på tysk. Samlingen viste seg å handle om hans tyske far.

Gjennom materialet ble det klart at faren slett ikke døde i 1943, men levde flere år til. Spørsmålet om farsskap ble til slutt avgjort ved dom, der han ble pålagt å erkjenne farsskapet. Samtidig viser dokumentene at

Svein Eriks mor, Norma, cirka 1939. EIER: SVEIN ERIK JEPSEN

Bildet av den tyske faren som lå blant de tyske dokumentene.

FASIMILE: ARKIVVERKET

EIER: SVEIN ERIK JEPSEN

Svein Eriks mor ikke ga seg i saken. Hennes utholdenhet bidro til at farskapet ble fastslått, selv om det formelt skjedde gjennom rettens pålegg.

Svein Erik fikk dermed svar på noen spørsmål, men sto fortsatt igjen med mange ubesvarte detaljer. Oversettelsen var krevende, og arbeidet stanset etter hvert opp.

For halvannet år siden tok han kontakt med Per Valebrokk, leder i Slekt og Data Vest-Agder. De ble enige om å løfte frem saken igjen – og gjøre den til tema for et medlemsmøte i januar 2025. Det var i denne forbindelse jeg ble spurt om å bistå med oversettelse av disse tyske dokumentene, som jeg tenkte ville bli en spennende og utfordrende oppgave. Nå skulle jeg, sammen med representanter fra statsarkivforeningen, gå gjennom materialet på nytt.

EN FARSKAPSSAK TAR FORM

Vi møttes på Statsarkivet, og på storskjerm gikk vi dokument for dokument gjennom materialet.

Ved første gjennomgang var det vanskelig å se den røde tråden. Dokumentene stammet fra mange ulike instanser og nevnte en rekke personer. Etter hvert tegnet det seg likevel et bilde: en ung kvinne fra Kristiansand og en tysk soldat hadde hatt et forhold tidlig under krigen, og resultatet var et barn.

Dokumentene dreide seg, som nevnt tidligere, i stor grad om farskapssaken og spørsmålet om hvem som hadde ansvaret for barnets underhold. Her kom Lebensborn inn i bildet, og derfor forelå det også mange tyske papirer i saken.

Oversettelsen var muntlig, fortløpende dokument for dokument, og vi brukte mange timer på å gå gjennom materialet. Det var mange detaljer, noen av svært privat karakter. Enkelte dokumenter fremstilte personer i et tvilsomt lys, noe som krevde at oversettelsen gjenga nyansene presist. Ettersom materialet ble tolket i sanntid, uten en helhetlig skriftlig oversettelse, var det først gradvis at den fulle historien kom frem.

SPRÅKKUNNSKAP OG MEDISINSK HJELP

Min bakgrunn var tospråklig norsk/tysk og utdannelse i tysk. Men for å tolke enkelte medisinske detaljer trengtes det mer. Med samtykke fra Svein Erik involverte vi derfor min tyske mor. Hun var lege, jevn gammel med Svein Erik, og kunne bidra med å forklare blodprøvesvar, medisinske uttrykk og forkortelser.

Vi gjorde også undersøkelser utover selve dokumentmappen. Blant annet forsøkte vi å identifisere hvem som hadde signert enkelte papirer. Underskriftene var utydelige, og gjennom eksterne kilder fant vi fram til hvem som kunne ha vært leger eller jordmødre i Kristiansand på den tiden. Slik ble puslespillet gradvis mer komplett. Også kirkebøkene i Kristiansand viste seg å være en nyttig kilde – for eksempel ga notater ved dåp enkelte opplysninger som utfylte dokumentene fra Statsarkivet.

Svein Eriks bestemor, Amanda. Hun var en viktig klippe i barndommen hans. EIER: SVEIN ERIK JEPSSEN

NYE BRIKKER I PUSLESPILLET

På foredraget om saken på Statsarkivet i Kristiansand januar tidligere i år, var det en deltaker som kunne fortelle at jordmoren som hadde støttet kvinnens sak i dokumentene, var i slekt med henne. Dermed kom det også fram nye historiske opplysninger som lå utenfor selve farskapssaken.

Dokumentene inneholdt detaljer som viser hvordan systemet fungerte. Helsebeskrivelsene av Svein Eriks mor omfattet spørsmål om avstamning – om hun var «arisk» eller «blandet» – samt opplysninger om hårfarge, øyenfarge og sykdomshistorie.

Andre dokumenter dreide seg om praktiske spor. Feltpostadresser ble brukt for å lokalisere den tyske soldaten som kunne være barnets far. Noen ganger ledet dette feil, andre ganger viste det at soldaten faktisk hadde vært på stedet, men senere var blitt flyttet. I materialet dukket for eksempel Tirpitz opp, og ved å bruke eksterne historiske kilder kunne man fastslå hvor skipet befant seg i Norge på de aktuelle tidspunktene.

En utfordring ved oversettelsen var å forstå kronologien. Dokumentene ble sendt mellom ulike instanser, påført nye datoer, signaturer og kommentarer. For å få oversikt måtte vi spore hvert dokument tilbake til første dato og sted, og deretter følge det videre gjennom systemet – ofte med tre eller fire påfølgende stempler og vurderinger.

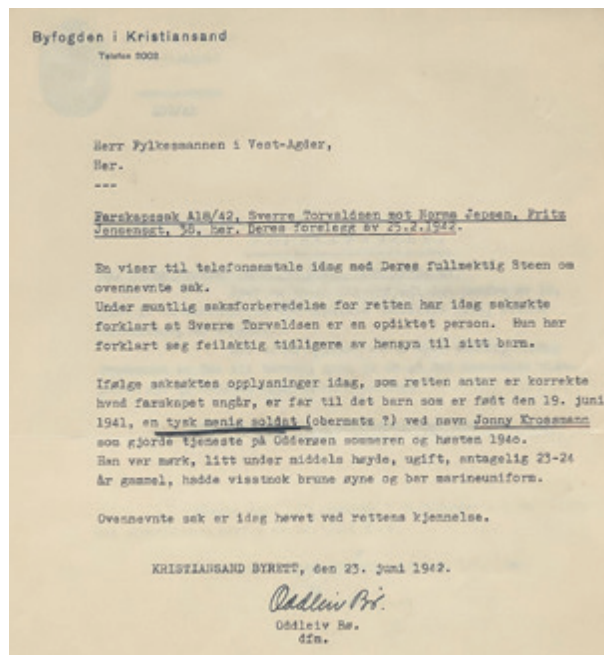
JAKTEN PÅ SOLDATENS LIV

Etter den første gjennomgangen ønsket jeg å etterprøve enkelte opplysninger som framkom i farskapssaken. Stemte for eksempel adressen og sivilstatusen til den tyske soldaten? Og hvorfor kunne han ikke gifte seg med den norske kvinnen? Soldaten var den gang 22 år gammel.

Den oppgitte adressen fra 1945 kunne ikke gjenfinnes

Svein Erik med deler av materialet.
EIER: SVEIN ERIK JEPSEN

Dokument fra 1942 viser at den «norske faren» var oppdiktet fra morens side.

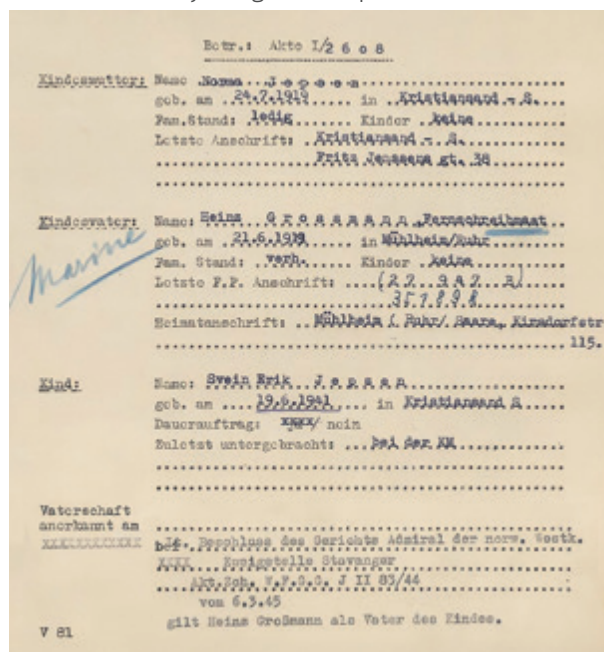
FAKSIMILE ARKIVVERKET

Erkjenning av farskapet i 1945. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

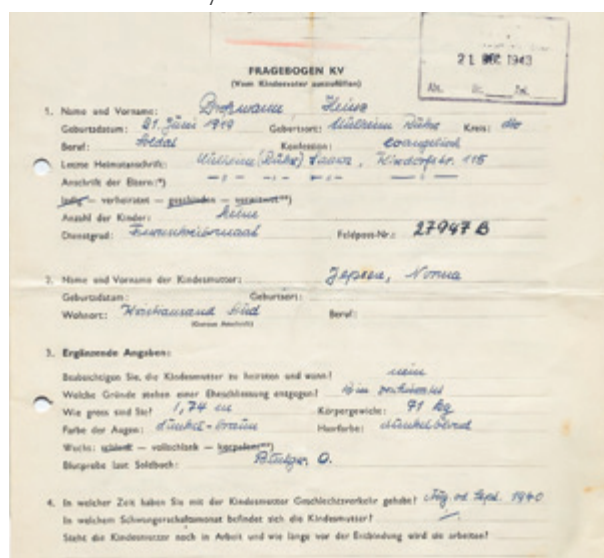
OM LEBENSBOBORN-ARKIVET

- ➔ **Hvor finnes materialet?** Riksarkivet oppbevarer sentralregisteret etter det tyske kontoret Abteilung Lebensborn (opprettet 1941). Her finnes opplysninger om rundt 8000 krigsbarn.
- ➔ **Hva inneholder arkivet?** Kartotekkort på mor og far, ofte med navn, fødselsdato og saksnummer. Noen kort har tillegg som feltpostnummer, farens fødested, yrke og hjemsted. Det finnes også statistikk- og registerprotokoller, samt noen saksmapper som ble avsluttet under krigen.
- ➔ **Hva skjedde etter krigen?** I 1950 ble de fleste enkeltbarnsaker overført til fylkesmennene (nå statsforvalterne) for å kreve inn barnebidrag. Dette materialet er i dag avlevert til statsarkivene.
- ➔ **Hvem har rett til innsyn?** I utgangspunktet bare den saken gjelder (mor, far og barnet). Barnebarn kan søke innsyn hvis krigsbarnet ikke lenger er i live. Innsyn vurderes i hver sak.
- ➔ **Hvordan søker man?** Innsyn søkes via Arkivverket med elektronisk ID. Norges Røde Kors kan også hjelpe – både med å hente ut opplysninger og eventuelt forsøke å oppspore familie i Tyskland/Østerrike.

KILDE: ARKIVVERKET

Personalia om den tyske faren. FAKSIMILE: ARKIVVERKET

i dag, men gjennom den lokale tyske historieforeningen fant jeg en oversikt over gatenavn som ble endret etter krigen. Med dagens gatenavn, kombinert med soldatens fødselsdato og by, var det mulig å gå videre.

Via e-poster til kirker i området og henvendelser til byarkivene dukket nye opplysninger opp – som igjen kastet lys over hva som kan ha skjedd med soldaten etter 1945, og om det fortsatt kunne finnes slektninger som hadde kjent ham.

Mappen fra Statsarkivet viste hvor mye historie som kan ligge gjemt i arkivene – og hvordan den fortsatt kan gi nye svar i dag. Endelig fikk Svein Erik vite hvem hans tyske far var, og hvordan det gikk med ham.

Farfar som omkom på

Far min vart fødd nær seks månader etter at Titanic hadde teke far hans sitt liv. Farfaren min, Sigurd, kom aldri heim – berre i ei kiste. Han var den einaste nordmannen frå forliset som fekk kvila i norsk jord.

■ BRITT UNNI SPORSHEIM

Farfar Sigurd og farmor Inga møttest truleg i Frikirka. Dei forlova seg i 1907. Sigurd arbeidde då som «møbel-snedkersvend» i Ålesund, medan Inga var veverske i Langevåg. Dei gifta seg 4. juli 1908 i Ørskog kyrkje. Forlovaren til Sigurd var svigerfaren Jørgen, noko som tyder på at hans eigen far truleg ikkje var til stades.

Forlovaren til Inga var hennar farbror (onkel), Nils A. Hatlevik.

Sigurd fekk seg arbeid som lærling hos møbelsnikkar K.J. Maaseide i Ålesund. Der vart han i om lag tre år. I mellomtida fekk dei sitt første barn, sonen Johannes, fødd 18. juni 1909.

Farfar Sigurd og farmor Inga i 1907. FOTO: PRIVAT

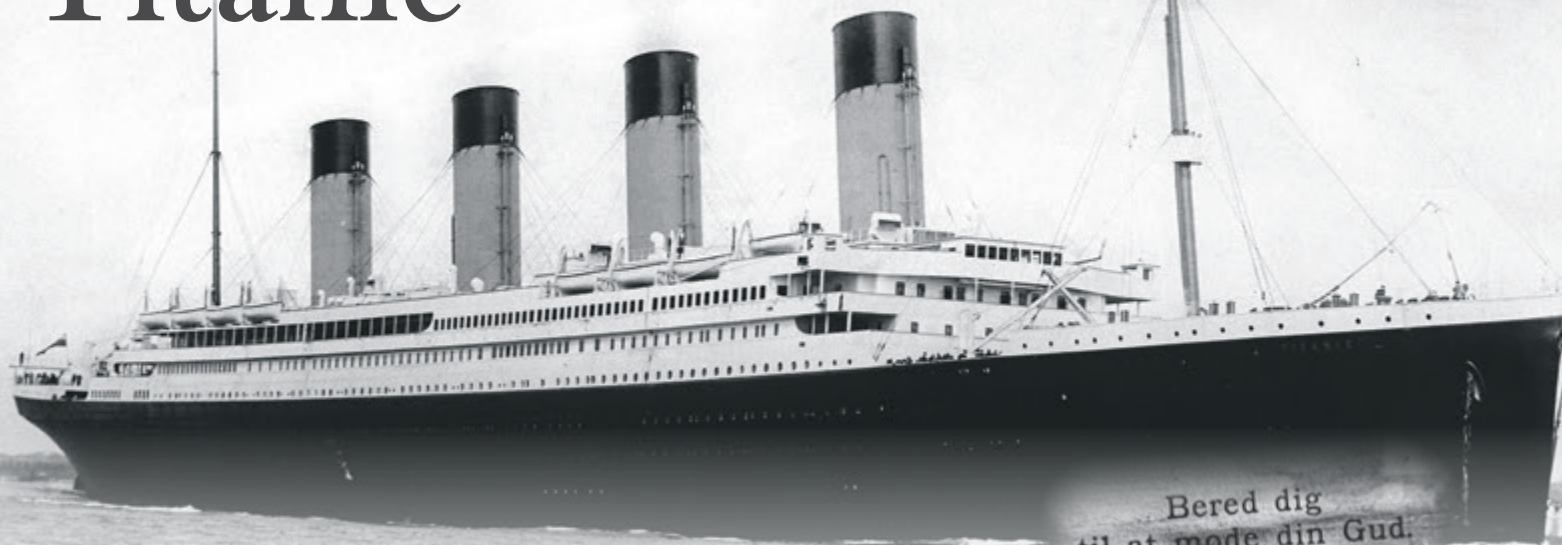
Inga med dei tre barna sine. På fanget har ho min far, Sigurd, som fekk namn etter far sin. FOTO: EMANUEL GABRIELSEN / PRIVAT

Titanic ved avreise
frå Southampton.
FOTO: F. G. O. STUART

Sigurd sin
Titanic-billett.
FOTO: PRIVAT

Titanic

FLYTТА TIL BERGEN

Sigurd søkte seg deretter jobb hos Einar Kalands orgelfabrikk i Bergen – og fekk stillinga. I mai 1910 flytta den vesle familien dit, saman med Inga si søster, Hanna Kristine. Ei anna søster, Ida, hadde alt budd i Bergen og jobba som «papperske» på ein skofabrikk, men ho valde å reisa tilbake til Ålesund.

Ved folketeljinga i desember 1910 budde familien i Breistolsveien 6, i 2. etasje, med ei husleige på 11 kroner i månaden. Sigurd fullførte rekruttskulen i Bergen, men måtte i 1911 avslutta tenesta grunna sjukdom. 12. juli 1911 fekk dei sitt andre barn, dottera Elly Helga.

AMERIKAFEBEREN

Hausten 1911 kom Inga sin bror, Olaus, heim på besøk frå Sør-Dakota, etter åtte år i USA. Han reiste rundt og vitja slektningar, mellom dei Inga og Sigurd i Bergen. Sigurd og Olaus hadde aldri møtt kvarandre før, men fann fort tonen. Praten kom inn på moglegheitene i Amerika, og sjølv om Sigurd hadde det bra på orgelfabrikken, byrja Amerikafeberen å gjera seg gjeldande. Han hadde dessutan to brør som alt hadde emigrert til Minneapolis i Minnesota.

Sigurd bestemte seg for å emigrera. Verneplikta var ikkje fullført, så han måtte søkja om løyve til å utvandra gjennom Bergens Krigskommisariat og Bergens bataljon. Søknaden vart godkjend 3. februar 1912.

Olaus kjøpte billett hos agent Harald Moa i Ålesund og betalte 268,40 kroner for Sigurds billett – noko som i 2024 svarar til nær 22 000 kroner. Sigurd skulle møte brørne Hans og Gunder i Minneapolis.

I lomma bar Sigurd eit kort med eit bibelvers frå Amos: «Førebud deg til å møte din Gud.»

FOTO: PRIVAT

Inga var då fire månader gravid med paret sitt tredje barn. Ho skulle koma etter når Sigurd hadde funne seg ein trygg jobb og fått tomt. Ho var likevel ikkje einsam i Bergen, med barna Johannes og Elly – og søstrene sine Hanna og Gina – rundt seg.

Olaus og Sigurd hadde først fått billett om bord på Adriatic i White Star Line, men vart flytta over til det nybygde skipet Titanic i same reiarlag.

TITANIC-FORLISET

Kva som skjer vidare, er noko dei fleste kjenner til. Titanic var då det største skipet i verda, sett inn i drift på ruta Southampton–New York. Det sokk på si første reise, søraust for Newfoundland natt til 15. april, etter å ha støyt på eit isfjell. Blant dei 2224 om bord overlevde berre rundt 700. Farfar var ikkje blant dei. Titanic-forliset er ei av dei dødelegaste maritime ulykkene i fredstid.

Olaus derimot overlevde forliset, og var éin av berre tre passasjerar på tredje klasse som vart avhøyrd av den amerikanske havarikommisjonen i etterkant. At han overlevde, gjer at me i dag veit mykje om deira siste timar på skipet. Sjøfartshøyringa hans fann eg som eit eget kapittel i boka *De så at det skjedde: øyenvitneskildringer av store begivenheter i verdenshistorien* på Nasjonalbiblioteket.

① Titanic som søkk. MALAR: WILLY STÖWER

② Sigurd i kista, balsamert. FOTO: PRIVAT

③ Bergen i 1909.

FOTO: MITTET & CO. AS / NASJONALBIBLIOTEKET

④ Notis om gravferda i *Bergens Tidende*, 10. juni 1912.

FAKSIMILE: NASJONALBIBLIOTEKET

Han fortalde at då skipet byrja å reisa seg rundt klokka 02.15, hoppa dei i det iskalde havet for å unngå dragsuget. I vatnet prøvde Olaus å halda tak i både farfar og fetteren til farfar, som ikkje kunne symja, men i kaoset forsvann dei ned i djupet. Olaus kom seg etter kvart opp i ein av livbåtane.

BESKJEDEN TIL INGA

Korleis Inga fekk vite at mannen hennar truleg hadde omkome, er ikkje heilt sikkert. Det vert fortalt at husverten der ho leigde leilegheit, ropa på henne. Ho kom ned trappa med eit barn på hofta, truleg Elly.

Då sa husverten med høg røyst: «Fru Moen, Titanic har gått ned med mann og mus!» Inga sokk saman på kne i fortvilning.

Etter kvart fekk ho beskjed om at Sigurd var funnen, og at han skulle først heim til Noreg for å gravleggjast i norsk jord. Ho fekk vite at ho sjølv måtte møte opp på hamna i Bergen 5. juni for å henta den avdøde mannen.

Ho hadde med seg søstera si, Oda. Dei vart ført til ei kiste, og Ida bad om at kista måtte opnast. Forferdinga var stor då kista viste seg å vere fylt med stein. Det var ein lei feiltaking, men til slutt kom den rette kista fram, og

Sigurd vart ført til Møllendal kapell. Av dei 21 nordmennene som omkom i ulykka, var han den einaste som vart gravlagd i norsk jord. Han vart gravlagd frå Møllendal kapell 11. juni. Vener og slektningar som var i Bergen, følgde han til den siste kvila.

FEKK INNSAMLA PENGAR

Inga fekk etter kvart ein erstatningssum for tapet av Sigurd. Det vart også samla inn pengar i Bergen til henne og barna. Dette hjelpte noko, men kunne aldri vega opp for tapet av ektemann og far. Våren 1913 flytta Inga og barna tilbake til foreldra hennar på Kleivane i Sjøholt.

Vår historie ville ha vore heilt annleis om farfar hadde overlevd. Kanskje hadde han fått bygga det nye livet han drøymde om i Amerika – og me, etterkomarane hans, ville ha vakse opp med ei heilt anna forteljing. ■ ■

KJELDER

- Da «Titanic» gikk til bunns. I Ustvedt Y. (red.), *De så at det skjedde: øyenvitne-skildringer av store begivenheter i verdenshistorien* (s. 177–183). 1990.
- Digitalarkivet.
- NRK. *Titanic – skipet som ikkje kunne søkke*. 1992. Her blir min onkel, Johannes Moen, intervjuet av Oddgeir Bruaset om forliset.
- Sebak, P.K. *Titanic: 31 norske skjebner*. 1998. Der bidrog same onkel mykje.
- Sjøfartshøyringa av Olaus Abelseth.
- Slektsstemne i Brusdalen i Ålesund, 1993.

Forsk før det er for seint

Slektsforskning har gitt meg både glede, undring og forundring. Jo mer jeg lærer, dess flere spørsmål melder seg. Slektsforskning er et sunt kaninhull alle burde unne seg å dykke ned i.

■ LONI BJERKHOLT-PEDERSEN

Jeg har alltid hatt en nysgjerrighet på min nordnorske arv. Som barn levde jeg meg intenst inn i bestefars fortellinger om krigen i Kirkenes, opplevd gjennom øynene til en liten gutt. Han viste meg bilder av Lofotens

spisse fjell og beisede sjarker, og da jeg selv besøkte Longyearbyen som seksåring, kjente jeg en intens lengsel etter kulde, stillhet og et stort, øde landskap. Den lengselen har aldri sluppet taket.

Bestefar og
mamma. EIER: PRIVAT

1 Mamma og meg.

FOTO: KRISTOFFER SANDVEN / PRIVAT

2 Bestefar kjøpte huset på Borgvåg i Lofoten av sin onkel Simon, den siste som bodde der. Bildet viser skjøtet fra 1969. Senere arvet mamma huset, og nå eier jeg og søsknene mine det. EIER: PRIVAT

3 Jeg med det kvenske flagget. FOTO: PRIVAT

Jeg ville vite mer om disse hardføre menneskene – min slekt. De med høye kinnben, som bodde på gård i et forblåst landskap, langt unna andre folk.

HISTORIEN OM TIPPOLDEMOR

Men livet gikk videre i rekordfart. Jeg ble student, ansatt, mamma. Jeg ble kjæreste, samboer – og enslig. Midt i alt døde bestefar, og jeg rakk aldri å stille ham alle spørsmålene jeg bar på. Likevel var det én historie som festet seg: fortellingen om hans bestemor, min tippoldemor, Karoline Maria Pedersdatter.

Hun ble beskrevet som sterk, humoristisk, hardfør – og kjærlig. Bestefar fortalte at hun snakket kvensk, og at hun, til tross for at hun stod skrevet som «Karoline» i kirkebøkene, insisterte på å kalles «Karolina». Hun var ei dame som ikke skjemtes og nektet å skjule hvem hun var.

Men hvem var hun egentlig? På den tiden visste jeg knapt hva en kven var. På skolen hadde jeg så vidt lært om samene. Jeg ante ikke at Norge har fem nasjonale minoriteter – og enda mindre at jeg noen år senere skulle oppdage slektsgrener inn i både samiske, kvenske og skogfinske familietrær.

Først da jeg studerte journalistikk og tok en DNA-test i 2020, klarte jeg å erstatte lengsel med handling.

ETT FOLK?

Etter å ha saumfart slektstreet i MyHeritage, begynte min daværende kjæreste- og fotografinakker og jeg å leke med tanken om å lage en dokumentar om slekta mi. Men vi forstod raskt at det måtte bli noe større.

Gjennom kilder og intervjuer med fagfolk og bekjente innså vi at mange, ikke bare jeg, manglet kunnskap om de fem nasjonale minoritetene: jøder, kvener (norskfinnere), skogfinnere, romer (sigøynere) og tatere (romani). Dermed ble det umulig å ikke gå videre med detektivarbeidet. Særlig da mamma fikk uhelbredelig kreft i 2021.

Da hun ble syk, ble det ekstra viktig å finne ut hvor vi kommer fra. Vi fikk en ny motivasjon og en deadline da vi forstod at hun ikke kom til å bli gammel. I en jungel av kilder, ofte motstridende, måtte vi reise til det mest konkrete vi hadde: Borgvåg i Lofoten.

Her hadde slekta bodd i generasjoner. «Vågen» var ett av bestefars favorittsteder, og mamma rakk å besøke stedet én gang før hun døde. Nå eier jeg og mine tre søsken området, der bare grunnmuren står igjen, men der naboene husker huset som «gammelignende» – et hjem der både folk og dyr levde side om side.

SUNT KANINHULL

I fire år reiste vi rundt og gjorde opptak i hele landet. Vi lærte stadig mer om de nasjonale minoritetene – og om vår egen slekt – mens mammas timeglass var i ferd med å renne ut. Lengselen ble bare sterkere jo flere ledetråder vi fant. Men jo dypere vi grov, jo flere spørsmål dukket opp.

Kunne det virkelig stemme at jeg stammer fra de første skogfinnene på Trysil, Vaukhoinen? Bestefar var aldri i tvil om at hans bestemor var kven – men hvorfor visste han selv så lite om det kvenske? Slektinger reiste fra Tysfjord til Lofoten. Kan de egentlig ha vært sjøsamere på fiske, som slo seg ned i Lofoten?

Det ble raskt tydelig at vi trengte eksperthjelp. Noen som kunne hjelpe oss å sortere, feilsøke og være kilde-sparringspartnere. Jeg meldte meg inn i Slegt og Data og fikk stor nytte av kurs og samlinger i Sandefjord og Larvik.

Huset stod i et vakkert nordnorsk landskap. FOTO: PRIVAT

Jeg ved restene av huset i Lofoten. FOTO: PRIVAT

I tillegg gjorde jeg en del selv: Jeg tok en DNA-test via MyHeritage, brukte Digitalarkivet, Riksarkivet i Sverige, ArkivDigital og HistLab ved Universitetet i Tromsø. Jeg har bladd i kirkebøker og folketellinger, og lest Finnemantallet for 1686, bygdebøker fra Trysil og Tysfjord, bøker av Johan Borgos og Alf Ragnar Nielssen – og alt jeg ellers kom over av bøker og hefter om historien i Lofoten, Vesterålen og Tysfjord.

Jeg har også hatt dialog med Vestvågøy historielag, som har dypdykket i slekta mi, og der lederen faktisk er

i slekt med meg. I tillegg har jeg brukt Slektsforum, og vært aktiv i ulike Facebook-grupper for områdene jeg har slekt i.

I kildene står slektningene mine beskrevet som alt fra «blandet» til «find» til «lapp». Mens jeg forsøkte å komme til bunns i dette, fikk mamma dødsdommen. Hun døde 26. september 2024, i en alder av 71 år. 11 år yngre enn min bestefar var da han døde, og hele 19 år yngre enn Karoline Maria Pedersdatter, som ble 90 år gammel.

OPPTAK TIL ETTERTANKE

Når jeg skriver dette, er vi i siste redigeringsfase av dokumentarserien. Første episode lanseres på et arrangement om romanifolket 23. oktober. Da har mamma vært død i over ett år.

Det er få slektninger igjen å spørre, om noen. Jeg er yngst i søskenflokket, men likevel den som har «nerdet» mest på slekta. Det å sitte med nesa i bøker om samisk historie i Lofoten, rydde i slektstreet i MyHeritage eller lese kirkebøker og folketellinger, gir meg både ro og glede. Jeg har fått uvurderlig hjelp av erfarne slektsforskere i Slett og Data Larvik, som har tatt meg imot med åpne armer.

Et hjertesukk vi alle deler, er at vi ikke begynte tidligere. At vi ikke tok oss bryet med å merke bildene på stueveggen med navn og årstall, at vi ikke gjorde lydopptak av besteforeldres fortellinger, eller spurte hvem som egentlig eide de ulike familiekleknodiene. Tida går fort, og plutselig sitter man igjen med mange spørsmål og få gjenlevende å spørre.

SLEKTSFORSKNING FOR ALLE

I brevene bestefar har sendt med sine slektninger i nord, ser jeg at også de stilte mange av de samme spørsmålene jeg gjør. Et lys i mørket er at jeg har klart å nøste opp i noen av disse trådene. Jeg har en fordel: jeg er bare i tredveårene, og har forhåpentligvis mange år igjen til å fortsette å grave. Det viktigste er å gjøre undringen om til handling.

Slektsforskning er for alle. Jo tidligere du begynner, jo bedre. Og selv for oss som blomstrer seint, er det viktigste første steget, etter mitt skjønn, å melde seg inn i Slett og Data.

Fornorskingen gjorde stor skade, også i Nordland. Kanskje var Karoline kven, kanskje same. Det jeg i hvert fall vet, er at hun var en del av historien rundt huset jeg nå eier restene av i Lofoten. Og så lenge det finnes et område, en grunnmur, finnes det også noe å bygge videre på. Stein for stein, selv om det går langsomt.

Kanskje er ikke målet med slektsforskning å sette to streker under svaret. Kanskje er undringen og spørsmålene vel så viktige. ■ ■

Slektshjelp over hele landet

*Trenger du hjelp til å finne spor etter slekten din?
Slekt og Data arrangerer faste treff flere steder i landet,
der erfarne slektsforskere kan gi deg veiledning og hjelp om
akkurat din slekt. Her får du oversikt over når
og hvor du kan møte opp.*

■ KNUST S. SØRHUSBAKKEN

Slektshjelp er gratis og åpent for alle – enten du er nybegynner eller har kjørt deg fast i letingen. Våre frivillige slektsforskere kan bl.a. hjelpe deg med å tyde gamle håndskrifter, forstå kilder eller finne nye spor etter slekten din.

Tilbudene varierer fra sted til sted, og oversikten under viser faste arrangementer som holdes gjennom året. Merk at det ikke arrangeres slektshjelp i sommermånedene, og at tidspunkt og hyppighet kan variere.

Husk å sjekke ditt distriktslags nettsider for oppdatert informasjon om arrangementene.

AUST-AGDER

På Røde Kors-huset i Lillesand kan du få slektshjelp én mandag i måneden kl. 19–21. Det samme gjelder på medlemsmøtene på KUBEN museum og arkiv én mandag i måneden kl. 19–21.

BUSKERUD

Du kan få slektshjelp på Statsarkivet i Kongsberg to lørdager pr. semester kl. 10–14. Du kan også komme på aktiviteten «Spør en slektsforsker» hver andre mandag i måneden kl. 18–20 på Drammensbiblioteket.

I tillegg er det ofte anledning til å stille spørsmål og få hjelp på lokallagenes medlemsmøter etter foredragene.

HAUGALAND

På Tysvær bibliotek i Aksdal kan du få slektshjelp på Slektskafé første lørdag i måneden kl. 10–14, og på Haugesund bibliotek tredje lørdag i måneden kl. 10–14. Det er også mulighet for slektshjelp på de månedlige medlemsmøtene på Bleikemyr bydelshus i Haugesund, når programmet er ferdig.

Fra Vestsiden helse- og aktivitetssenter i Porsgrunn. FOTO: RIGMOR HOLM

Slekt og Data Oslo/
Akershus med slektshjelp
på Oslo byarkiv.

HEDMARK

Du kan få slektshjelp på Løten bibliotek én torsdag i måneden kl. 18–21, samt på Trysil folkebibliotek første onsdag i måneden kl. 11–13.

HORDALAND

Slektshjelp tilbys på flere bibliotek:

- ➔ Hovedbiblioteket i Bergen: første lørdag i måneden kl. 10–15.
 - ➔ Fana bibliotek, Nesttun: andre torsdag i måneden kl. 16.30–19.
 - ➔ Åsane bibliotek: siste fredag i måneden kl. 12–16.
 - ➔ Laksevåg bibliotek: andre lørdag i måneden kl. 11–14.
- I tillegg arrangeres Slektsverksted på Statsarkivet i Bergen én tirsdag i måneden kl. 12–17. Det arrangeres

Du kan få hjelp til tyding av gammel skrift – og bruke fysiske kilder dersom slektshjelpen foregår på et arkiv. FOTO: SLEKT OG DATA

jevnlig Slektskafé med slektshjelp på Kronstad Hovedgård i Bergen. På medlemsmøtene gis det også hjelp når programmet tillater det.

MØRE OG ROMSDAL

Møter med foredrag og/eller slektshjelp arrangeres på flere steder:

- ➔ Rådhuset på Fiskå eller biblioteket i Ulstein Arena i Ulsteinvik: én tirsdag i måneden kl. 18–20.30.
- ➔ Molde videregående skole: første og tredje torsdag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Moa bibliotek, Ålesund: onsdager i oddetallsuker hver måned kl. 17.30–20.
- ➔ Sunndal videregående skole, Sunndalsøra: andre torsdagen i måneden kl. 18–21.
- ➔ Rauma videregående skole, Åndalsnes: andre tirsdagen i måneden kl. 18.30–21.
- ➔ Atlanten videregående skole, Kristiansund: siste mandag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Surnadal Bibliotek, Skei: siste tirsdag i måneden kl. 18–20.
- ➔ Aukra kulturhus, Aukra: første tirsdagen i måneden kl. 18–21.
- ➔ Ole Soleims minne, Smøla: siste tirsdagen i måneden kl. 17–20.
- ➔ Ørskog folkebibliotek eller Vestnes Frivilligsentral: siste tirsdagen i måneden kl. 19–21. Annenhver gang på Sjøholt og i Vestnes.
- ➔ Sykkylven ungdomsskole: første tirsdag i måneden kl. 19–21.

Erfarne slektsforskere fra Slekt og Data Haugaland hjelper slektsinteresserte på Tysvær bibliotek i Aksdal. FOTO: LILLIAN E. RUSHFELDT

NORD

Åpne møter med slektshjelp arrangeres på flere steder:

- ➔ Røde Kors-huset i Harstad og Borkenes/Evenskjer: månedlige slektskafeer om kvelden, samt medlemsmøter, hvor man også kan få hjelp.
- ➔ Senja bibliotek i Finnsnes: slektskafé siste lørdag i måneden kl. 11–14.
- ➔ Skjervøy folkebibliotek: månedlige åpne møter med tema eller slektshjelp om kvelden.
- ➔ Du kan også få slektshjelp i Alta, Kirkenes, Vadsø og Storslett. Det jobbes også med å få til slektshjelp-aktivitet i Lakselv og Tana. Følg med på distriktslagets nettside for når aktivitetene vil foregå.

NORDLAND

På Stormen bibliotek i Bodø planlegges det for møter hvor et tema eller en kilde presenteres først, før deltakerne får mulighet til å få slektshjelp etterpå. Følg med på distriktslagets nettside for når disse vil foregå.

NORD-TRØNDELAG

Det arrangeres åpne gruppemøter med slektshjelp på:

- ➔ Stjørdal bibliotek: første onsdag i måneden kl. 19–21.
 - ➔ Steinkjer kulturhus: første torsdag i måneden kl. 18–20.30.
 - ➔ Levanger bibliotek: andre tirsdag i måneden kl. 19–21.
- I tillegg kan du få hjelp på Slektskafé siste lørdag i måneden kl. 11–14 på Levanger bibliotek.

På distriktslagenes nettsider finner du oversikt over slektshjelp nær deg. Under vises Slektsverksted-aktiviteter i Trondheim i kalenderen til Slekt og Data Sør-Trøndelag. SKJERM DUMP: SLEKT OG DATA

+

Arrangementstype

+

Dato

+

Region

16

SEP

Slektsverksted 16/9-25 →

Står du fast og trenger hjelp? Få hjelp av våre erfarne slektsforskere. Slekt...

📍

Arkivsenteret, Dora, lesesalen i 3.etg.

🏠

Slekt og Data Sør-Trøndelag

🕒

10:00

23

SEP

Slektsverksted 23/9-25 →

Står du fast og trenger hjelp? Få hjelp av våre erfarne slektsforskere. Slekt...

📍

Arkivsenteret, Dora, lesesalen i 3.etg.

🏠

Slekt og Data Sør-Trøndelag

🕒

10:00

30

SEP

Slektsverksted 30/9-25 →

Står du fast og trenger hjelp? Få hjelp av våre erfarne slektsforskere. Slekt...

📍

Arkivsenteret, Dora, lesesalen i 3.etg.

🏠

Slekt og Data Sør-Trøndelag

🕒

10:00

7

OKT

Slektsverksted 7/10-25 →

Står du fast og trenger hjelp? Få hjelp av våre erfarne slektsforskere. Slekt...

📍

Arkivsenteret, Dora, lesesalen i 3.etg.

🏠

Slekt og Data Sør-Trøndelag

🕒

10:00

OPPLAND

På Lillehammer bibliotek kan du spørre en slektsforsker hver onsdag kl. 16–18. Medlemsmøtene holdes én torsdag i måneden på YK-huset på Lillehammer, og her er det også satt av tid til slektshjelp etter foredraget.

OSLO/AKERSHUS

Distriktslaget tilbyr slektshjelp på følgende steder:

- ➔ Riksarkivet i Oslo: første onsdag i måneden kl. 12–17.
- ➔ Kulturvernets hus i Oslo: Slektskafé siste lørdag i måneden kl. 10–14.
- ➔ Oslo byarkiv: hver torsdag kl. 12–18.

På de månedlige medlemsmøtene på Riksarkivet gis det også hjelp, når programmet tillater det. Distriktslaget har i tillegg et eget søkerom, O/A-stua, på Kulturvernets hus. Rommet er åpent hver onsdag kl. 9–15, og da er det alltid en slektsforsker til stede som kan gi veiledning. På en PC får du tilgang til flere nyttige tjenester som ellers koster penger.

I tillegg arrangerer de lokale gruppene åpne møter med slektshjelp på:

- ➔ Vestby kulturkvarter: første torsdag i måneden kl. 16–19.
- ➔ Nittedal bibliotek: annenhver fredag kl. 10–13.
- ➔ Aurskog-Høland Næringsbygg: annenhver tirsdag kl. 18–21.
- ➔ Tanum og Jong seniorsenter, Slepanden: annenhver onsdag kl. 10.30–14.
- ➔ Asker bibliotek: andre onsdag i måneden kl. 11–13.
- ➔ Lillestrøm bibliotek: andre torsdag i måneden kl. 11–14.
- ➔ Jessheim/Ullensaker bibliotek: tredje tirsdag i måneden kl. 18–20.30.
- ➔ Frogn bibliotek, Drøbak: én onsdag i måneden kl. 17–19.
- ➔ Høvik menighetshus: siste tirsdag i måneden kl. 16–18.30.
- ➔ Holmlia Frivilligsentral: første mandag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Ski bibliotek: andre mandag i måneden kl. 18–21.

ROGALAND

Du kan få slektshjelp på Slektsverksted som arrangeres på Arkivenes hus i Stavanger annenhver lørdag kl. 10–14. I samme lokale holdes også månedlige medlemsmøter, der det er mulig å få hjelp etter foredragene. På Dalane Folkemuseum på Slettebø tilbys slektshjelp annenhver onsdag kl. 18–21, også her i tilknytning til foredrag.

SOGN OG FJORDANE

De lokale gruppene i Sogn og Fjordane vil tilby slekts-hjelp i anledning de månedlige møtene, og dersom interessen er til stede hos medlemmene vil man også forsøke å få satt i gang slektskafé en gang i måneden på dagtid.

SØR-TRØNDELAG

På Arkivsenteret Dora i Trondheim arrangeres Slektsverksted med slektshjelp hver tirsdag kl. 10–13.

TELEMARK

I Porsgrunn kan du få slektshjelp på Slektskafé på Vestsiden helse- og aktivitetssenter én tirsdag i måneden kl. 18–21. I samme lokale tilbys det også hjelp etter foredragene på de månedlige medlemsmøtene.

I Grotta på Raulandsakademiet arrangeres det møter én tirsdag i måneden kl. 17–20 der man hjelper hverandre videre og diskuterer ulike problemstillinger en møter på i slektsforskningen.

VEST-AGDER

På Arkivsenteret Sør i Kristiansand kan du få slektshjelp siste torsdag i måneden kl. 17–19.

VESTFOLD

Åpne møter med slektshjelp arrangeres på flere steder:

- ➔ Tønsberg og Færder bibliotek: første torsdag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Gloppesenteret, Larvik: andre tirsdag i måneden kl. 18.30–21.
- ➔ Sandefjord bibliotek: første mandag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Revetal bibliotek: andre torsdag i måneden kl. 18–21.
- ➔ Bryggerhuset på Sande prestegård: hver mandag kl. 13–16.

I tillegg tilbys slektshjelp på de månedlige medlemsmøtene på Stokke bygdetun, hvis det er tid til dette etter at programmet er ferdig.

ØSTFOLD

Du kan få slektshjelp på Moss bibliotek første mandag i måneden kl. 17–19, og tredje tirsdag i måneden på Justus i Moss kl. 18–20. På Fredrikstad bibliotek tilbys slekts-hjelp enkelte mandager og tirsdager i måneden, henholdsvis kl. 11–14 og kl. 16–19.

SLEKTSFORSKERDAGEN

I tillegg arrangerer mange distriktslag Slektsforskerdagen – et årlig, landsdekkende arrangement den siste lørdagen i oktober. Denne dagen samler flere hundre deltakere over hele landet til kurs, foredrag, slektshjelp og utstillinger. For mange er det både en mulighet til å lære mer og en sosial møteplass for slektsinteresserte.

I år markeres dagen lørdag 25. oktober. Programmet varierer fra lag til lag, så sjekk ditt distriktslags nettsider for mer informasjon om hva som skjer der du bor. ■ ■

Husk at du også kan få slektshjelp på Slektsforum og vår egen lukkede hjelpegruppe «Få hjelp med slektsforskningen din» på Facebook.

Husk å notere nye opplysninger du får vite om slekten – digitalt eller for hånd.

Kom i gang med slekts

Har du lyst til å finne ut mer om slekten din, men er usikker på hvor du skal begynne? Her får du noen enkle og nyttige tips til å komme i gang.

KNUT S. SØRHUSBAKKEN

1. BEGYNN MED DEG SELV

Start med å skrive ned det du allerede vet. Det enkleste er å begynne med deg selv og gå bakover i tid. Noter navn på foreldre, søsken, besteforeldre og kanskje til og med oldeforeldre eller tippoldeforeldre, hvis du kjenner til dem.

Når du setter opp alt du vet om familien din, får du raskt oversikt over hvilke spørsmål du trenger svar på. De fleste vil oppdage at de må spørre andre for å finne mer. Hvor ble bestemor eller oldemor født? Når døde hun? Hvordan var hun som person?

2. SNAKK MED DE ELDSTE I FAMILIEN

Dette er et viktig begynnernespråk. Ta kontakt med de som lever og snakk med dem om slekten. Arkivene vil være der for alltid, men historiene og kunnskapen til de eldste i familien vil forsvinne. Har du en gammel onkel eller grandtante som du ikke har besøkt på lenge, gjør det nå. Det er utrolig hvor mange detaljer de eldre kan huske om slekten – skriv det ned.

Om du ikke har mange eldre slektninger igjen, kan du også utvide horisonten litt. Kanskje en gammel nabo eller arbeidskollega kan vite noe om forfedrene dine?

Jakten på forfedrene dine kan gå gjennom mange ulike kilder. FOTO: JENS EMBRETSSEN ROBØLE / VALDRES FOLKEMUSEUM

forskning

Få navn på personer i gamle fotoalbum

Et godt tips er å se på gamle fotoalbum sammen. Det er en fin måte å bringe frem minner på. Fotoalbum er viktige kilder for slektsforskere. Gå grundig til verks for å dokumentere hvem som er avbildet, og noter navn, fødsels- og dødsdato, bosted, yrke og andre relevante opplysninger.

Hvor jobbet personene? Hva likte de å gjøre på fritiden? Hvordan var de som mennesker? Ikke bare spør om hva og hvor, men også hvorfor. Historier blir mer levende når du setter dem inn i en større sammenheng.

Hva er kartlagt før deg?

Når du snakker med slektningene dine, kan du også spørre om noen allerede har kartlagt familien før deg. Kanskje finnes det slektstavler eller slektsbøker i familien, eller bygdebøker hvor slekten er omtalt. Bygdebøker kan gi mye nyttig informasjon og hjelpe deg videre.

Eldre slektninger husker ofte detaljer som ikke finnes i arkivene. Skriv ned minnene deres.

FOTO: PER MARTIN TVENGSBERG / ANNO DOMKIRKEODDEN

Gå på skattejakt i loft og kjeller

Let etter gamle brev, dagbøker, bilder, postkort og andre dokumenter. Det er utrolig hva du kan finne hvis du er heldig. Kanskje har en gammel onkel eller grandtante en kasse stående på loftet som kan inneholde kilder som forteller mer om dine forfedre.

3. TA VARE PÅ KILDENE

Det lønner seg å være systematisk fra første stund. Noter alltid hvor du har funnet opplysningene – det er lett å

Slektsprogram lar deg lage slektstrær som gir god oversikt over generasjonene. FOTO: SEVERIN WORM-PETERSEN / NORSK TEKNISK MUSEUM

Let etter gamle fotoalbum og dokumenter – de kan gi unike detaljer om forfedrene dine. EIER: PEXELS

glemme, og de fleste kilder vil du ha behov for å sjekke igjen senere. Ved å skrive ned nok informasjon med en gang, sparer du mye tid i etterkant.

Et godt tips er også å ta digitale kopier (fotografere eller skanne dokumentene) slik at du kan bevare og dele dem, samtidig som du beskytter originalene.

4. TENK PÅ HVA DU ØNSKER Å FINNE UT

Når du begynner med slektsforskning, kan det være vanskelig å vite hvor du skal starte. Noen vil gå så langt tilbake i tid som mulig, andre vil samle flest mulig slektninger, mens noen ønsker å fordype seg i livshistorien til et fåtall personer. Noen starter i nåtiden og følger slekten bakover, mens andre begynner i fortiden og sporer linjene frem til i dag.

Vi anbefaler at du ikke prøver å gape over for mye på en gang. For å komme i mål er det lurt å legge listen passe høyt og bygge ut informasjonen gradvis.

5. VÆR NØYE, KRITISK OG ETTERRETTELIG

Det er lite som er mer frustrerende enn å oppdage at du har forsket på feil familie, bare fordi du ikke var nøye nok med å dobbeltsjekke.

Selv om vi aldri har hatt mer informasjon tilgjengelig enn nå, er ingen kilder uten feil. Kildekritikk er derfor avgjørende. Når noe virker for godt til å være sant – som når du får servert hele slektstreet ditt gjennom et enkelt nettsøk – er det kanskje også det.

Først når en opplysning er bekreftet gjennom flere ulike kilder, kan du føle deg mer trygg på at du sitter med en korrekt opplysning. Du bør også vurdere om informasjonen du bruker samsvarer med annen kunnskap du sitter på.

6. BRUK ET SLEKTSPROGRAM

Et slektsprogram kan hjelpe deg å holde oversikt over alle opplysningene dine. Test gjerne ut flere ulike programmer og se hvilket som passer deg best. Det finnes mange alternativer – både gratis- og betalingsprogram. Noen fungerer på nett, mens andre installeres på datamaskinen.

Hva som er riktig for deg, avhenger av behovene dine. På nettsidene våre finner du en oversikt som kan hjelpe deg å velge.

7. SØK ETTER SLEKTEN PÅ NETT

Når du har skrevet ned all informasjon fra familien, er det tid for å gå over til arkivene. I dag er det enklere enn noen gang å søke i fortiden hjemmefra – mye er digitalisert og lett tilgjengelig via datamaskin eller mobil:

- Som medlem i Slekt og Data kan du bruke **Kildeveiviseren**, kildeveiviseren.no, for å finne alle stedene det går an å lete.
- Hos **Digitalarkivet** kan du søke direkte i blant annet folketellinger og kirkebøker. Et tips kan være å begynne å lete i folketellingen fra 1920, som er den siste tilgjengelige folketellingen.
- Hos **Nasjonalbiblioteket** kan du søke på personnavn og få treff i aviser, bøker og annet materiale der vedkommende er nevnt.
- Vår database **Gravminner** gir mulighet til å finne slektninger i perioden etter år 1900, hvor tilgangen til kirkebøker og folketellinger er begrenset.

8. BE OM HJELP OG LÆR MER

Alle slektsforskere møter før eller siden på nøtter som er vanskelige å knekke. Da er det lurt å be om hjelp. Det

📌 HURTIGGUIDE TIL SLEKTSFORSKNING

- 1 **Hvordan begynner jeg?** Start med deg selv. Skriv ned navn på foreldre, søsken, besteforeldre og oldeforeldre.
- 2 **Hva bør jeg lete etter hjemme?** Gamle brev, dagbøker, postkort, dokumenter og fotoalbum.
- 3 **Hvordan holder jeg orden?** Noter alltid kildene dine og bruk et slektsprogram til å organisere informasjonen.
- 4 **Hvordan vet jeg om en kilde er pålitelig?** Bekreft opplysningene i flere ulike kilder.
- 5 **Bør jeg ta kurs?** Ja, nybegynnerkurs og webinarer gir en trygg start og sparer deg for feil.

På nettet finnes mange kilder til slektsinformasjon – husk alltid å notere hvor opplysningene kommer fra. **EIER: FREEPIK**

som kjennetegner mange slektsforskere, er nettopp vilje og evne til å hjelpe andre.

- ➔ **Slektsforum** er et av Norges største forum for slektsforskere. Her kan Slekt og Datas medlemmer utveksle kunnskap og hjelpe hverandre med små og store slektsspørsmål. Her er det plass til alle, enten du nettopp har startet eller har holdt på i mange år. Digitalarkivet har også sitt eget forum, og i tillegg finnes det mange grupper på Facebook – blant annet Slekt og Datas egen lukkede hjelpegruppe «Få hjelp med slektsforskningen din».
- ➔ **Kurs, foredrag og slektshjelp** tilbys av Slekt og Data over hele landet. Et nybegynnerkurs gir en rask innføring og kan spare deg for mange nybegynnerfeil. Du kan også lære mye via våre webinarer, og tidligere foredrag ligger tilgjengelig på nettsidene våre.

9. IKKE STÅ FAST FOR LENGE

Det kommer hele tiden ny informasjon tilgjengelig på nettet. Det du ikke fant i fjor, kan være tilgjengelig nå.

Etter hvert vil du også finne opplysninger som ikke direkte gjelder slekten din, men som kaster lys over hvordan folk levde, flyttet og arbeidet på den tiden. Med bedre kjennskap til tid og sted kan du etter hvert gjøre mer kvalifiserte vurderinger av hva som kan ha skjedd med personene du leter etter.

Lykke til med slektsforskningen din!

På slektogdata.no finner du mer informasjon og utdypende tips om alt vi har omtalt her.

Til venstre: Folketellinger er blant de mange nyttige kildene som er verdt å sjekke ut. Den nyeste tilgjengelige er fra 1920.

Folketelling i Norge
1 desember 1920.

Skjema 1. Personseddel nr. 3
herred. Tellingsskrets nr. 1
Hus- og husholdningsliste nr. 4, Gårds nr. 4, Bruks nr. 1

1. Fullt navn: Emil Thulvick

2. Mannkjønn? — Kvinnekjønn?

3. Fødselsdag: 21 April, i året 1877

4. Fødested: Nordmark (Ogsk herred eller by i Norge eller fødested utenfor Norge.)

5a. Ugift? — Gift? — Enke? — Enkemann? — Separert etter bevilling? — Lovlig fraskilt?

5b. For gifte kvinner: Når gift? Briden (Oplysningene gjelder nåværende ekteskap.)

6. Levevei (hovederhvervet, se Regler for utfyllingen: Spørsmål 6).

7. (Se Regler for utfyllingen: Spørsmål 7).

a. Hvis De arbeider for andre (som funksjonær, arbeider o. s. v.): Hvem arbeider De for? far

b. Hvis De driver egen virksomhet: Anvender De leiet arbeidshjelp (ja eller nei)?

8. Blieterv (eller blietert)?

Har man ingen blinotekt av nogen betydning sættes "nei".

4. Her kan man ved tydelig underskrift av de ord som passer.

Gravminner
Slekt og Data | Digital
Fødselsdata, døds- og begravelsesdata, og steder hvor de er gravlagt. Ofte både av grossistene.

Kirkebøker
Digitalarkivet | Digital
I kirkebøkene finner du informasjon skrevet ned i forbindelse med dåp, vielse, begravelse, inn- og utflysninger.

Folketelling og manntall
Digitalarkivet | Både digital og fysisk
Her kan du finne informasjon om en persons fødselsår og fødested og sivilstatus.

Snakk med folk
Ta kontakt med de eldste generationene i slekten og unnsk med dem om eldre slektsoppgifter, fødselsår, konfirmer, død osv. Eller ta en prat med den mest slektsinteresserte i slekten.

Døde 1951-2017
Arkiverket (Bibliotek) | Digital
I arkivuttrekk fra Dødsårsaksregisteret finner du personopplysninger, som navn, kjønn, fødselsdato, dødsdato, alder ved død samt bosteds- og dødsårsak eller dødsårsak.

Aviser
Hogstedsarkivet | Digital
Her kan du finne når noen skulle gift seg, om skilsmisser og når noen har dødd. I dødsannonser står det også når noen er født, og ofte pårørende.

Fogderegnskapene

Sørenskriverarkivene

Kildeveiviseren til Slekt og Data hjelper deg med å finne frem til aktuelle kilder.
SKJERMUMP: SLEKT OG DATA

Så lett finner du oldemor på nett

Å finne forfedre på nettet trenger ikke være vanskelig. Her viser vi deg hvordan du enkelt kan finne oldemor med noen få tastetrykk.

■ KNUT S. SØRHUSBAKKEN

1. SØK I GRAVMINNER

Det første stedet du kan begynne letingen etter oldemor, eller en annen i slekten, er i Gravminner – Slekt og Datas gravminnebase, hvor over 3,6 millioner gravminner er registrert.

Når du søker etter en person i Gravminner, vil du i de fleste tilfeller få opp fødselsdato i tillegg til navnet. Det er nyttig å ha med seg når du skal fortsette det videre søket ditt på nett.

2. SØK I DIGITALARKIVET

Som ny slektsforsker vil du fort bli kjent med Digitalarkivet. Her kan du søke etter oldemor i digitalisert arkivmateriale fra landets arkiver. Når du skal søke etter oldemor i Digitalarkivet, er det viktig å huske på at hun kan ha endret navn gjennom livet.

For mange starter slektsjakten med en oldemor.

FOTO: NIELS JUEL / MUSEENE I AKERSHUS

Søk i våre arkiver

Personsøk

Søk etter personer

Skanna materiale

Søk etter digitaliserte arkiver

Finn kilde

Avansert søk i flere kilder

Eiendom

Tinglysing og eiendomsinformasjon

Folketellinger

Søk i folketellinger

Kirkebøker

Søk i kirkebøker

Lov og rett

Skifte og rettegangsmateriale

Hjelp til søk

Hvordan søke i Digitalarkivet

Flere søkeinn ganger

Tilgang til flere søkeinn ganger

TIPS!

Du kan også oppleve at navnet hennes er skrevet på ulike måter eller at det har forekommet feil i transkripsjonen. I slike tilfeller er **fuzzysøk** et viktig søketips å være klar over, da den fanger opp ulike skrivemåter av et ord eller skrivefeil.

Skriver du for eksempel Marte-2 i søkefeltet gir det treff på Marte og alle staveformer med inntil to tegnsvik.

Et avvik kan være at ett tegn er byttet med et annet, eller at ett tegn er fjernet eller lagt til.

SLEKTSHJELP ■ TEMA ■

Søket ditt ga 1 treff:

1

Vis tabell Relevans

Nanna Karlsen (f. 1895, Tromsø) >

Bosted: Tromsø kjøpstad: Fiskerg.
Still./Stand: d ug Datter
Kilde: Folketelling 1900 for 1902 Tromsø kjøpstad >

H: 1900-12-03
Rolle:

Personsøk

Du kan søke i Digitalarkivet kun på navnet, men om oldemor har et vanlig navn, som for eksempel Anne Olsen, er det lurt å søke med flere detaljer for ikke å få en overveldende lang liste med treff.

Dette kan du gjøre ved å trykke «Personsøk». Hvis du har flere opplysninger om oldemor, kan du fylle dem inn selv, for eksempel fødselsåret som du fant i Gravminner.

Jo flere søkefelt du fyller inn, jo mer snevert blir søket ditt. Da risikerer du å gå glipp av informasjon – kanskje på grunn av at du har skrevet feil årstall eller fordi personen oppholdt seg et annet sted enn du trodde i den aktuelle perioden. Det er derfor lurt å fjerne noen av søkefeltene du har fylt inn, hvis du ikke får treff.

Nederst på denne siden er ett eksempel på hvordan søkeskjemaet kan fylles ut.

Trykk på søk

Når vi trykker på «søk», får vi opp ett resultat når vi søker etter vår eksempel-oldemor Nanna Karlsen. Om vi hadde fått opp flere personer, som vi fort får om vi søker etter noen med et veldig vanlig navn, er fødselsdatoen en viktig veiledning for å finne riktig person. Kanskje noen andre i familien vet denne om du ikke gjør det?

Hvor bodde Nanna og med hvem?

Trykker du på navnet til personen på resultatsiden kommer du til folketellingen fra 1900. En folketelling var en registrering av personer som bodde i Norge på en bestemt dato i et bestemt år.

Her kan du se hvor hun bodde i 1900 og hvem hun bodde sammen med – altså ofte navnet og fødselsdatoen på flere slektninger. Dette er nyttig å vite når du går videre i slektsforskningen din.

Person: 006 Nanna Karlsen

Se skannet versjon >

Første Forrige Neste Siste

Vis tabell

PERMANENT ID: p00057540001120

<2001 Gå tilbake

Rolle: -
Husholdningsnr: 01
Personnr: 006
Familiestilling: d
Sivilstand: ug
Yrke: Datter

Kjennr: k
Alder: -
Fødselsdato: 1895
Fødested: Tromsø
Bostatus: b
Sedvanlig bosted: -
Antatt oppholdssted: -

Merknader: -

Mer informasjon:

Beboere:

001 Hans Karlsen >

Hnr: 01
Alder(født): 1862
Fødested: Tromsø

Familiestilling: MF
Sivilstand: E
Yrke: Snedkermester

Kildeinformasjon:

Folketelling 1900 for 1902 Tromsø kjøpstad

Gå til full kildeinformasjon >

Fylke: Troms
Kommune (1947): Tromsø
Geografisk område: Tromsø komm.
Startår: 1900
Sluttår: 1900

Tellingskrets:

002 >

Bosted by:

0064 Fiskerg. >

SKJERMDUMP: DIGITALARKIVET

Du kan fylle ut ett eller flere søkekriterier

Skru av varslingsmark

Periode Kildeperiode: Fra: Til:	Personalia Fornavn: Etternavn: Kjennr: Rolle: Fødselsår: Fødselsdato (mm-dd): Fødested: Bosted: Stilling og stand:	Hendelsesinformasjon Hendelsensår: Hendelsesdato (mm-dd): Relatert person Fornavn: Etternavn: Fødselsår: Rolle:
--	--	---

Skru av varslingsmark

SKJERMDUMP: DIGITALARKIVET

Øverst til høyre på skjermen finner du valgene «Skannet» og «HBR». Trykker du på «Skannet», får du opp bilde av den originale kilden, slik at du kan kontrollere opplysningene og om det finnes mer informasjon. Velger du «HBR», får du en oversikt over andre steder personen er oppført i Digitalarkivet.

3. SØK I NASJONALBIBLIOTEKET

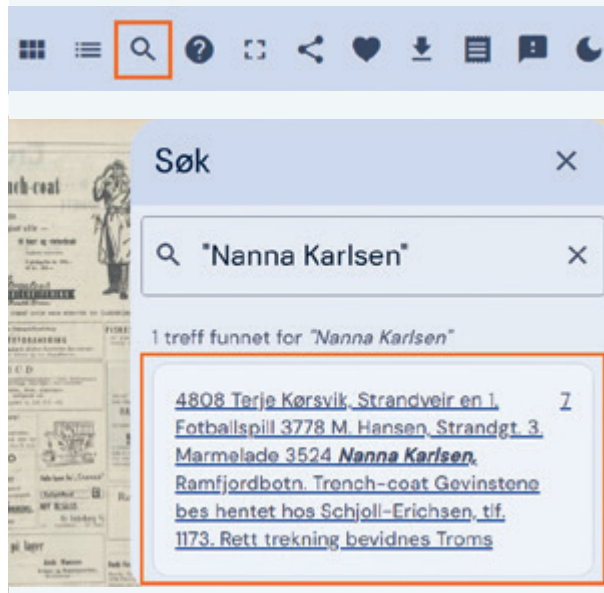
En annen nettside, som både er spennende og enkel å lete i, er Nasjonalbiblioteket. Her finner vi millioner av bøker, aviser, tidsskrifter, tv-opptak og radioinnslag.

Gå til «Nettbiblioteket». Vi prøver å søke etter «Nanna Karlsen» direkte fra nettbibliotekets forside. Husk å ha anførselstegn («») foran og bak for ikke å få opp alle resultatene med ordene Nanna og Karlsen i seg. Det blir fort mange personer.

TIPS!

Når du har klikket deg inn i en avis eller en bok, kan det være vanskelig å finne igjen hvor i utgivelsen det står noe om slektningen din. Hvis du trykker på forstørrelsesglasset opppe til høyre, vil du få opp en klikkbar liste over alle stedene navnet dukker opp.

SKJERMDUMP: NASJONALBIBLIOTEKET

SKJERMDUMP: NASJONALBIBLIOTEKET

Trykk deg inn på resultatene

Vi får opp flere hundre treff på dette navnet. Du kan trykke deg inn på de enkelte resultatene for å kikke nærmere på hva som står i avisene, bøkene eller tidsskriftene.

Kanskje det for eksempel er vår Nanna Karlsen som vant marmelade i utlodningen til Tromsdalen Røde Kors i 1953? En Nanna Karlsen er i alle fall nevnt i avisen *Tromsø* i den sammenhengen.

KILDEVEISEREN HJELPER DEG VIDERE

Hvor skal du lete videre? Kildeveiseren til Slekt og Data guider deg til hundrevis av steder du kan lete. Verktøyet viser deg hvilke kilder som finnes, hvor de er lokalisert og hva slags informasjon de inneholder.

BE GJERNE OM HJELP

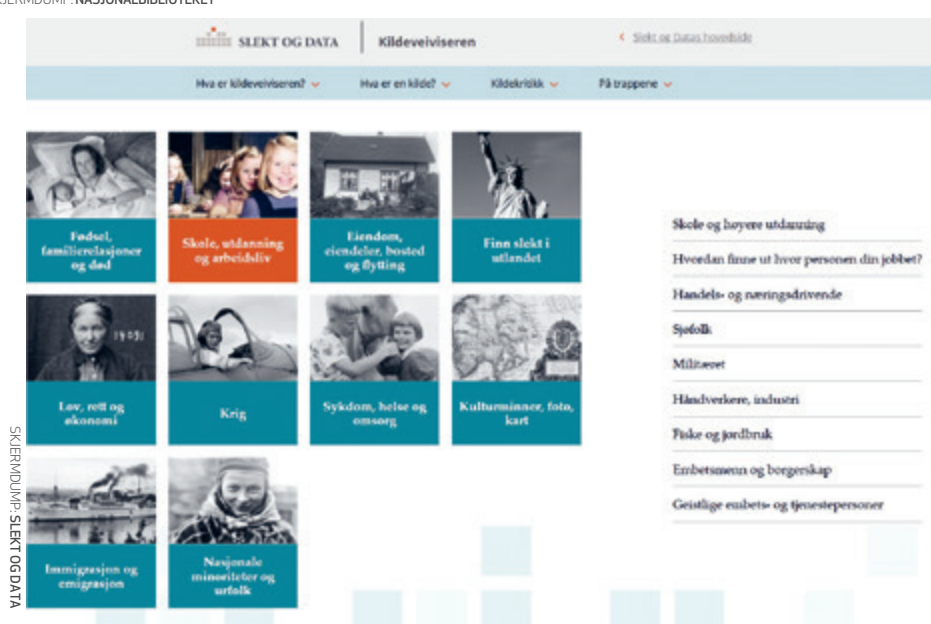
For å vite om avsklippet over omtaler den samme Nanna Karlsen fra folketellingen i 1900, må vi undersøke opplysningen opp mot annet arkivmateriale.

Trenger du hjelp til dette eller til å ta neste steg i

slektsforskningen din, tilbyr våre slektsforskere hjelp på flere steder i landet. Dette kan du lese mer om på side 32. Du kan også stille spørsmålet ditt i Slekt og Datas Slechtsforum eller i den lukkede Facebook-gruppen «Få hjelp med slektsforskningen din». Flere tips finner du på side 36.

På slektogdata.no kan du lære mer om hvordan du bruker Gravminner, Digitalarkivet, Nasjonalbiblioteket og Kildeveiseren.

Kildeveiseren guider deg til kildene.

Ta vare på gamle bilder og dokumenter

Gamle bilder og dokumenter er små skatter. De forteller historien om hvem vi er og hvor vi kommer fra. Men hvordan kan du ta vare på gamle bilder og dokumenter, så de holder seg i mange år fremover? Her får du en enkel guide.

■ KNUT S. SØRHUSBAKKEN

Det viktigste for gamle bilder og dokumenter er å unngå lys, varme og fukt. Oppbevar materialet i et mørkt, kjølig rom – for eksempel i et skap inne i huset. Loft og kjeller bør unngås, siden temperaturen og luftfuktigheten svinger mye der.

BRUK SYREFRI OPPBEVARING

Unngå vanlige plastmapper, permer, tape og lim. De inneholder ofte syrer og kjemikalier som skader papiret over tid. Bruk i stedet produkter merket «syrefri», «acid-free», «arkivkvalitet» eller «ligninfri». For fotografier kan

du se etter produkter som er PAT-testet (Photographic Activity Test), og for papir bør du velge produkter som følger den internasjonale standarden ISO 9706 for langtidslagring.

Gode valg er syrefrie mapper, konvolutter, esker eller silkepapir mellom ark og bilder.

SMÅ TING SOM GJØR STOR FORSKJELL

Enkelte hverdagsvaner kan gjøre stor skade over tid. Vanlige binders er ofte laget av stål eller jern som rustet og setter merker i papiret. Fjern dem forsiktig, og bruk

Husk at gamle dokumenter og bilder må oppbevares på en trygg måte.

FOTO: SUZY HAZELWOOD/PEXELS

heller syrefrie mapper, konvolutter eller papirstrips for å samle dokumentene.

Når du håndterer gamle bilder og papirer, bør du alltid vaske hendene først eller bruke bomullshansker. Fett og smuss fra fingrene kan sette merker som aldri forsvinner.

DIGITALE KOPIER OG NAVNEMERKING

En god måte å sikre materialet på, er å lage digitale kopier. Skann eller fotografer dokumentene, og lagre dem flere steder – for eksempel på en ekstern harddisk og i en skyløsning. Da kan du dele dem med familien uten å risikere å skade originalene.

Mange gamle bilder blir liggende uten at noen vet hvem som er på dem. Skriv ned hvem som er avbildet, hva bildet viser og når det er tatt. Bruk blyant på en separat lapp som du legger sammen med bildet, og ikke skriv direkte på selve originalen.

TENK FREMOVER

Spør deg selv hva som er viktigst: å dele minnene her og nå, eller å sikre dem for kommende generasjoner. Kanskje er det noe som bør leveres til et arkiv eller museum. Ved å reflektere litt over dette, kan du ta bedre valg både for deg selv og familien.

Ta vare på historien din – en dag kan det være akkurat dine bilder og dokumenter som hjelper noen med å finne svar på hvem de er. ■ ■

Du kan lære mer om hvordan du tar vare på gamle bilder på slektodata.no.

Spør de eldre i slekten om å skrive navn på personene på gamle bilder. FOTO: SHVETS PRODUCTION/PEXELS

Etterlyser gamle grav

Har du gamle bilder av gravsteiner liggende? – Da blir vi kjempeglade hvis du deler dem med oss, sier Lina Bjelland Myrvoll, generalsekretær i Slekt og Data.

■ KNUT S. SØRHUSBAKKEN

Slekt og Data setter nå i gang en dugnad for å finne bilder til de mange gravene i Gravminner, som ikke har bilde.

Gravminner har blitt et uunnværlig verktøy for slektsforskere over hele landet. Databasen rommer mer enn 3,6 millioner registrerte gravlagte personer, og nesten 90 prosent av gravene har bilde av selve gravsteinen.

– Et bilde skaper følelser, men enda viktigere er det at et bilde av en gravstein gjør at vi som slektsforskere kan dobbeltsjekke informasjonen vi har om en person, sier Myrvoll.

MANGLER NOEN TUSEN BILDER

Selv om arbeidet har kommet langt, mangler det fortsatt noen tusen bilder.

– Ofte gjelder det gamle graver som var fjernet før vi begynte å fotografere dem i 2004. Da har vi informasjonen om personen i Gravminner, men skulle så gjerne hatt bilde også hvis det finnes.

– Vi tror at mange har tatt bilde av gravstedet til sine kjære opp gjennom tidene. Nå har kanskje bildene blitt overtatt av neste generasjon, og kanskje nettopp du har et bilde av bestemors eller oldefars gravstein hos deg? Slike bilder kan være gull verdt for andre som driver slektsforskning, sier Myrvoll.

DIN FAMILIE KAN HA SKATTEN VI LETER ETTER

Spør gjerne rundt i familien også. Den eldre generasjonen har ofte bilder som yngre familiemedlemmer

bilder

Lina Bjelland Myrvoll. FOTO: KNUST S. SØRHUSBAKKEN / SLEKT OG DATA

ikke vet om. Kanskje husker du at tante Astrid tok bilder av familiens graver for mange år siden? Eller har onkel Per en skoeske med gamle fotografier på loftet?

Slik kan du bidra

- 1 Gå inn på Gravminner på slektogdata.no og søk opp slektningene dine.
- 2 Finner du en grav uten bilde? Sjekk om du eller familien har et foto.
- 3 Ta bilde av papirbildet med telefonen din og last det opp direkte i Gravminner.

Tips når du fotograferer papirbilder

- ➔ Bruk naturlig lys og unngå gjenskinn eller skygger.
- ➔ Sørg for god oppløsning – teksten på steinen må være leselig.
- ➔ Ta bildet rett ovenfra for å unngå skjevhet.

SAMMEN BEVARER VI KULTURARVEN

Hver gang vi får inn et nytt bilde, blir Gravminner mer komplett. Vi bevarer ikke bare informasjon om forfedre – vi sikrer også at kommende generasjoner kan se hvordan gravminner har sett ut gjennom tidene.

– Bli med på denne digitale dugnaden! Sammen kan vi nå målet om å ha bilder av alle gravminnene i databasen vår, oppfordrer Myrvoll, og legger til at det også ønskes gode oversiktsbilder av kirkegårder til bruk i Gravminner.

Inga Juel Grøn vold
Født 25.04.1887. Død 15.02.1970
Vestre Grarland, Oslo, Oslo

+

 Last opp bilder av graven

+

 Koble flere personer til denne graven

Har du et bilde av graven? Last det opp direkte i Gravminner der et bilde mangler.

Fornavn	Inga
Efternavn	Juel Grøn vold
Pikenavn	
Fødselsdato	25.04.1887
Dødsdato	15.02.1970
Minnestilt	
Gravlagt dato	03.07.1970

SLEKT OG DATA

NYTT I GRAVMINNER

- ➔ Du kan nå søke på gravlagte innenfor et tidsrom.
- ➔ Nytt søkefelt for «bisatt», ettersom kremasjon og urnenedsettelse blir stadig vanligere.
- ➔ Søkefeltene «etternavn» og «pikenavn» har byttet plass, da pikenavn brukes sjeldnere.
- ➔ Du kan sortere søk etter om en grav har bilde eller ikke – nyttig hvis du vil bidra med egne bilder.

Gå til «avansert søk» og deretter «utvidet søk» for å finne de nye søkemulighetene.

Sjekk om du, eller andre i familien, har gamle bilder av graver i hjemmet. EIER: PEXELS

Vellykket kolanordmenn

Sterke historier om kolanordmenn og deres skjebner kom fram på seminar i Vadsø og Vardø 22. og 23. juli. Det ble et seminar som både arrangørene og deltagerne var godt fornøyd med.

■ LAILA LANES
■ Leder i Slekt og Data Nord

Rundt 60 deltakere var samlet for å høre mer om skjebnen til flere hundre kolanordmenn som bodde på Fiskarhalvøya i Russland på slutten av 1800-tallet og fram til 1940 da de ble tvangsevakuert.

Kolanordmenn-seminaret ble åpnet tirsdag 22. juli på Vadsø museum – Ruija kvenmuseum med sang av Olga Jørstad. Hun er etterkommer etter en av kolanordmennene som bodde i Tsypanolok, det stedet på Fiskerhalvøya der flest nordmenn slo seg ned. Hennes bestefar, Emil Jørstad, ble henrettet i 1937. Olga er vokst opp i Russland sammen med mora Lilly som var datter av Emil. Hun og hennes mor fikk norske pass og flyttet til Vadsø først på 2000-tallet.

På seminaret fikk deltakerne høre professor emeritus Einar Niemi fortelle om forholdet mellom Norge og Russland i nord historisk i foredraget «Grenseland og naboskap. Varanger og Russland i historien».

Deretter kom journalist og forfatter Morten Jentoft, som var den første som gjorde denne ukjente historien kjent i media i Norge. Han fortalte om sitt utrettelige arbeid med å dokumentere historien og med å finne noen av de som fortsatt levde i Russland og deres etterkommere. Han kom seg til Tsypanolok for første gang i 2017 mens han var NRKs korrespondent i Moskva.

– Jeg vil si at dette er den viktigste journalistiske jobben jeg har gjort, sa han.

MANGE KOLANORDMENN I VARDØ

I en panelsamtale med etterkommerne Ruth Johansen fra Tana, Hans Hatle fra Kirkenes og Olga Jørstad kom det fram sterke historier om skjebnen til mange av dem. Ruth Johansen kunne fortelle hvordan hun som barn ikke fikk lov til å snakke høyt om sine onkler som fortsatt befant seg i Russland.

Olga Jørstad fortalte også at hun var den siste av etterkommerne som bodde i Russland som fikk norsk pass da det ble åpnet for det; hun kom til Vadsø i 2003.

Mange av kolanordmennene kom fra Vardø, og Vardø var også deres viktigste knutepunkt i Norge mens de bodde på Fiskerhalvøya.

Onsdagens program var derfor lagt der, først med en busstur fra Vadsø. Her var Einar Niemi engasjerende guide underveis. Han fortalte om de forskjellige bygdene langs veien og deres historie. Blant annet var følget innom støtten som er satt på Ekkerøy til minne om det som skjedde.

På Vardø museum fortalte Slekt og Data-medlem Steinar Borch Jensen mer om kolanordmenn som var kommet tilbake til byen. Det er usikkert hvor mange som kom etter perestrojkaen da grensen til Russland ble åpnere, men flere titalls var det. Han fortalte at de som kom snakket lite om tida i Russland, og han mener at de var preget av tida de hadde bodd under det sovjetrussiske regimet.

Seminaret ble avsluttet med en liten innføring i slektsforskning i regi av Slekt og Data. Medlem Gunn Gjervoldstad holdt et lynkurs i slektsforskning på kolanordmenn og fortalte hvor man kan finne kilder både i Norge og Russland. Gunn har jobbet med slektsforskning på denne gruppen i mange år etter at hun og mannen oppdaget at han var en av etterkommerne.

Hun har også i mange år jobbet for å få til et seminar og var svært fornøyd med at vi endelig fikk det til.

– Jeg traff endelig personer som jeg har hatt kontakt med lenge og knyttet også nye kontakter, sier hun.

FORNØYDE DELTAGERE

Også brødrene Hans og Knut Hatle fra Kirkenes var fornøyd med seminaret. De har en bestemor som kom fra Fiskarhalvøya, og i dag innser de at de har hatt flaks i og med at bestemora kom seg ut like før revolusjonen i 1917.

– Det er en av grunnene til at vi sitter her i dag, innser Knut.

Han forteller at han har visst nokså mye om dette fordi han fikk høre mye fra bestemora og mora da han var liten. Også Hans var fornøyd.

Kolanordmannen Pehr Jørstad
fra rundt 1900. EIER: VARDØ MUSEUM

-seminar

- ❶ Knut og Hans Hatle fikk vite mye om kolanordmenn og deres skjebner. FOTO: LAILA LANES
- ❷ Morten Jentoft har ikke klart å glemme kolanordmennsaken og jobber fortsatt med den iblant. FOTO: BENTE NORDHAGEN
- ❸ Deltakere på seminar om kolanordmenn ved støtten på Ekkerøy. FOTO: LAILA LANES

OM KOLANORDMENN

- Fra 1860-tallet slo nordmenn seg ned på Kolahalvøya, lokket av fritak for skatt og verneplikt samt gode fiskemuligheter.
- De fleste bodde i Tsynvalok, som ble et norsk samfunn med tette bånd til Vardø.
- Etter revolusjonen i 1917 dro noen hjem, men flertallet ble værende. På 1930-tallet ble de tvunget inn i kollektivbruk og mange ble rammet av Stalins utrenskninger.
- I 1940 ble de deportert fra Kolahalvøya. Etter krigen fikk de ikke vende tilbake, og først etter 1990 våget mange å stå fram med sin norske bakgrunn.

– Det har vært et fantastisk seminar og jeg har kommet mye nærmere min egen bakgrunn og det faktum at man hadde ei historie her som ingen kan forestille seg i hele Norges land. Så dette er en av mine viktige reiser, sier han.

Han setter pris på at det på seminaret ble lagt stor vekt på hvordan de små historiene, historiene til enkeltpersoner, er med på å fortelle den store historien, de store linjene, noe både Einar Niemi og Morten Jentoft var inne på i sine foredrag.

Seminaret var et samarbeid mellom Slekt og Data Nord, Vadsø historielag og Vadsø museum – Ruija kvenmuseum. ■ ■

LAGE slektsbok?

VI HJELPER
DEG FRA MANUS
TIL FERDIG BOK

BOKDESIGN

- › Formgivning
- › Design av omslag
- › Bildebehandling

TRYKK

- › Stivbind og mykbind
- › Høy kvalitet
- › Frakt inkludert

**Interface
Media**

www.interfacemedia.no

NORGE P.P.
Returadresse:
Slekt og Data
Øvre Slottsgate 2B
NO-0157 Oslo

Finn prestegjeld og sogn!

For å finne riktig kirkebok, lønner det seg å vite hvilke geografiske navn og grenser som gjaldt da den du leter etter levde.

Slekt og Datas digitale bok gir deg:

- Navneregister som gjør det enkelt å finne eldre stedsnavn.
- Områdekart som viser prestegjeld og sogn.
- Oversikt over når ulike prestegjeld begynte å føre kirkebok.

Kjøpes her: <https://slektogdata.no/nb/butikk>

Medlemspris
kr 149,-

